

”Tulloo ne asiat hoiettua!”

Asiakkaiden kokemuksia Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnasta ja tarjotuista tukipalveluista itsenäisen asumisen tukena

Mia Lindi & Jonna Rautavirta

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Lindi Mia ja Rautavirta Jonna	
Työn nimi "Tulloo ne asiat hoiettua!" Asiakkaiden kokemuksia Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnasta ja tarjotuista tukipalveluista itsenäisen asumisen tukena.	
Päiväys	21.4.2012
Sivumäärä/Liitteet	41/4
Ohjaaja(t) Tikkanen Mervi	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Päiväkeskus Pysäkki ry	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyömme on tehty yhteistyössä Päiväkeskus Pysäkki ry:n Kangaslammin päiväkeskuksen kanssa. Pysäkki ry on Ylä-Savon alueella toimiva kolmannen sektorin palveluntuottaja. Toimintaperiaatteena on tukea päihdeongelmaisten elämönhallintaa avoimuuden keinoin. Näitä ovat esimerkiksi päiväkeskusten toiminnot sekä asumisen tukipalvelut. Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää asiakkaiden kokemuksia Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnasta ja asumisen tukipalveluista itsenäisen asumisen tukena. Opinnäytetyössämme halusimme saada asiakkaiden äänen ja omaehtoisen kokemuksen kuuluviin.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineisto kerättiin tekemällä seitsemän teemahaastattelua Kangaslammin päiväkeskuksen ja asumisen tukipalveluiden asiakkaille. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina kesällä 2011. Toimeksiantaja auttoi haastateltavien valinnassa ja tavoittamisessa. Haastateltaviksi valikoitui palvelun tarpeiltaan erilaisia asiakkaita. Aineiston analysoimme käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.</p> <p>Päihdetyön työskentelytapana palveluohjaus on asiakaslähtöistä ja asiakkaan voimavaroja vahvistavaa. Vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa etsitään ratkaisuja päihderiippuvuuteen liittyviin elämönhallinnan ongelmiin. Oikeat tuki- ja palvelumuodot auttavat asiakasta selviytymään arjesta.</p> <p>Tutkimuksemme tuloksista voidaan päätellä, että Kangaslammin päiväkeskuksella ja asumisen tukipalveluilla on suuri merkitys asiakkaiden elämönhallintaan. Nämä palvelut mahdollistavat itsenäisen asumisen. Monet arkiset toimet jäisivät hoitamatta ilman palveluohjaajan tukea ja neuvontaa.</p>	
Avainsanat Päihteiden ongelmakäyttö, palveluohjaus, toimintakyky, päiväkeskus ja asumisen tuki	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Lindi Mia and Rautavirta Jonna			
Title of Thesis "Things will be taken care of" The clients' experiences about the Kangaslampi day center activities and support services as a support for independent living.			
Date	21.4.2012	Pages/Appendices	41/4
Supervisor(s) Tikkanen Mervi			
Client Organisation/Partners Päiväkeskus Pysäkki ry			
<p>Abstract</p> <p>This thesis has been done in cooperation with Päiväkeskus Pysäkki ry Kangaslampi day center. Pysäkki ry is a third sector service provider operating in the Ylä-Savo area. Its operational principle is to support alcohol abusers' control of life with open-care methods. These are for example the day center's activities and support services for living. The aim of the thesis was to find out about the experiences of the clients on how Kangaslampi day center activities and support services for living had supported their independent living. Another aim was to bring up the residents' voice and their personal experience.</p> <p>The research was qualitative. The data was gathered by doing seven theme-interviews for the clients of the Kangaslampi day center and support services for living. The interviews were carried out as individual interviews during the summer 2011. The day center personnel helped to choose and to reach the interviewees. Diverse interviewees who need different kind of services were selected. The data was analyzed by using theory based content analysis.</p> <p>As a working method in the field of substance abuse case management is customer-oriented and empowers the client. In interaction with the client solutions for life control problems caused by substance abuse are searched. Suitable forms of support and service help the client to cope with daily routines.</p> <p>The results show that Kangaslampi day center and supports for living have a significant meaning for the clients' control of life. These services enable independent living. Many of the daily routines would be neglected without the case manager's support and counseling.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Substance abuse, case management, ability to function, day centre and support for living.</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	PÄIHDERIIPPUUUS JA TOIMINTAKYKY	9
	2.1 Alkoholiriippuvuuden eri ulottuvuudet.....	9
	2.2 Päihteiden vaikutus toimintakykyyn	11
3	PÄIVÄKESKUSTOIMINTA JA TUETTU ASUMINEN OSANA PÄIHDEHUOLTOA	13
	3.1 Päiväkeskustoiminta päihdeongelmaisten parissa.....	14
	3.2 Palveluohjaus päihdehuollon työmenetelmänä.....	15
	3.3 Tuettu asuminen päihdeongelmaisen apuna.....	17
4	TUTKIMUKSEN TOTETUTTAMINEN.....	19
	4.1 Tutkimustehtävä.....	19
	4.2 Tutkimusmenetelmä	20
	4.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston hankinta	20
	4.4 Tutkimuksen aineiston analyysi.....	23
	4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	23
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	26
	5.1 Toimintakyky ja sitä tukevat palvelut.....	26
	5.2 Päiväkeskuksen tarjoamat palvelut asumisen tukena	28
	5.3 Haastateltavien toiveita päiväkeskuksen toiminnalle.....	29
	5.4 Asumisen tukipalvelut itsenäisen asumisen tukena.....	30
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	31
7	POHDINTA	34

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Liite 2 Esimerkki sisällönanalyysistä

Liite 3 Tutkimuslupa

Liite 4 Ennakkotiedote haastateltaville

1 JOHDANTO

Päihteiden osalta 2000-lukua leimaa alkoholinkäytön voimakas lisääntyminen. Kasvanut kulutus näkyy alkoholikuolemien, -sairauksien ja sosiaalipalvelujen käytön lisääntymisenä. Palvelukysynnän kasvaessa ja ongelmien vaikeutuessa avopalveluiden osuus päihdetyössä on vähentynyt. Palveluita tarvitsevien päihdeongelmaisten on vaikea saada oikeanlaisia palveluja oikea-aikaisesti. Palveluiden kapasiteetti ei ole pystynyt vastaamaan lisääntyneeseen tarpeeseen. Esimerkiksi pienissä kunnissa palvelut eivät ole asiakkaiden kohtuullisesti saavutettavissa. Päihdekustannusten kasvu on käännettävissä lisäämällä panostusta edullisempiin ja kustannustehokkaampiin päihdetyön muotoihin, etenkin avopalveluihin. (Partanen, Moring, Nordling & Bergman 2010, 5; STM 2002, 44.) Palvelurakenneuudistuksen myötä ollaan yhä enemmän siirtymässä laitoshoidosta avohoitoon. Päihdehuollon avohoidon muotoina voidaan pitää päiväkeskustoimintaa ja asumisen tukipalveluita, joita tarjotaan kuntoutujille omiin koteihin tuotettuina.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (STM 2009, 27–29) painotetaan kunnan vastuuta tehostaa perus- ja avopalveluja. Inhimillisten, hoidollisten ja taloudellisten syiden takia avopalveluiden painottaminen on tärkeää. Avohoitoon panostaminen on vaikuttavampaa kuin laitoshoitoon panostaminen ja monipuoliset avopalvelut tuottavat enemmän hyvinvointia. Paikallisella tasolla päihdepalveluiden ohjaus on osoittautunut hankalaksi. Näin ollen päihdehaittojen kokonaiskustannukset ovat nousseet korkeaksi, koska päihdeasiakkaiden hoito on siirtynyt yhä enemmän erikoissairaanhoidon tehtäväksi. Päihdeasiakkaiden, kunnan sekä koko yhteiskunnan näkökulmastaärkevin ja tärkein investointi ovat hyvin toimivat perustason sosiaali- ja terveyspalvelut sekä päihdehuollon erityispalvelut. (STM 2002, 3.)

Ajan vaatimusten ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti peruspalveluilta odotetaan entistä enemmän myös päihdetyön tekemistä. Päihdeongelmaisten asiakkaiden oikeus saada asiallista kohtelua sekä tarvittavaa hoivaa ja hoitoa asettaa kehittämistarpeita kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille ja työntekijöille. Mahdollisuus omaksua ja ottaa käyttöön uusia työtapoja edellyttää niin asennemuutosta kuin osaamisen lisäämistäkin. (Levo & Myllymäki 2011, 107.) Ihmisarvo on lähtökohta itsemääräämisoikeudelle, johon liittyy asiakkaan oikeus elää valitsemallaan tavalla ja toisaalta myös vastuu tekemistään ratkaisuista. Asiakkaan tekemät huonot valinnat eivät kuitenkaan voi sulkea häntä tarvitsemansa tuen ja avun saamisen ehtojen ulkopuolelle. Palveluja on tarjottava ilman vaatimusta juomisen lopettamisesta. Elämän-

tapaansa muuttamasta kieltäytyvällä päihdeongelmaisella on riski jäädä ikääntyessä palvelujärjestelmän marginaaliin ajankohtana, jolloin tarvitsisi eniten toisen ihmisen tukea ja apua. Asiakkaan mielipide on tärkeää huomioida siinä, mitä ja miten hän on valmis ottamaan palvelut vastaan. (Levo & Viljanen 2011, 12.)

Sosionomikoulutuksemme myötä lisääntynyt mielenkiinto mielenterveys- ja päihde-työtä kohtaan ohjasi opinnäytetyömme aihealueen valintaa. Työharjoitteluidemme aikana huomasimme aiheen ajankohtaisuuden. Palveluita tarvitsevien mielenterveys- ja päihdeongelmaisten määrä on lisääntynyt ja asiakkaat ovat entistä moniongelmaisempia. Opintojen myötä olemme huomanneet aihealueen koskettavan ihmisen koko elämänkaarta, joten tulemme kohtaamaan kyseisiä ongelmia monenlaisissa työympäristöissä. Opinnäytetyömme aihetta etsiessämme huomiomme kiinnittyi Päiväkeskus Pysäkki ry:n tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tarjotuista vaihtoehdoista päädyimme tekemään opinnäytetyömme Kangaslammin päiväkeskukselle.

Päiväkeskus Pysäkki ry on vuonna 1994 lisälmeen perustettu valtakunnallisen Sini-nauhaliiton jäsenjärjestö, joka sijoittuu kolmannen sektorin toiminta-alueelle. Yhdistyksen toimintaperiaatteena on päihdeongelmaisten elämänhallinnan tukeminen avo- huollon keinoin yhteistyössä muiden tämän asiakasryhmän parissa toimivien tahojen kanssa. Päiväkeskus Pysäkki ry:n toiminta on vakiintunut merkittäväksi osaksi Ylä-Savon ja lisälmen päihdehuoltoa ja se kehittää toimintaansa edelleen seutukunnallisenä yhteistyönä. Päiväkeskus Pysäkki ry tarjoaa päiväkeskustoimintaa, asumisen tukipalveluja sekä työllistämispalveluja. Toiminnan alkuperäisenä tavoitteena on mahdollistaa päiväkeskuksissa kävijöille virikkeellistä ja päihteetöntä ajankäyttöä ja turvata perustarpeiden saatavuus. Päiväkeskus Pysäkki ry:llä on viisi päiväkeskusta, jotka toimivat lisälmessä keskustassa ja Kangaslamilla sekä Sonkajärvellä, Sukevalla ja Vieremällä. (Partanen 2010; Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 1–3, 8.)

lisälmen kaupunki rahoitti vuodesta 2008 alkaen asukkaiden asumisen ja elämänhallinnan tukemista. Vuoden 2010 alusta toiminnan rahoitus siirtyi Ylä-Savon SOTE kuntayhtymälle. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ympäristö- ja terveysturvallisuuden palvelut jäsenkunnilleen lisälmelle, Kiuruvedelle, Sonkajärvelle ja Vieremälle. Entistä huonokuntoisemmista asukkaista moni tarvitsee tukea eri elämänhallinnan osa-alueissa sekä arkipäivän asioiden hoitamisessa, kuten sosiaali- ja terveysviranomaiskontakteissa. Erityisesti päihdehuollon asiakaskunnassa näkyvät työttömyyden sekä syrjäytymisen seuraukset ja pyrkimyksenä on palauttaa heidän elämänhallintakykyään. Iäkkäämpien päihteiden käyttäjien perustarpeet,

kuten ravinto, lämpö ja puhtaus pyritään tyydyttämään. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 7–8.)

Päiväkeskus Pysäkki ry:n toivotaan kehittävän tukiasumistoimintojaan entistä laajemmin toiminta-alueen kuntien sosiaali- ja asuntotoimen edustajien taholta. Iisalmen kaupungissa on kyllä asuntoja, mutta etenkin päihdeidenkäyttäjiltä puuttuu tarvittava asumisen tuki. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 21.) Tutkimuksessamme selvitämme, miten Kangaslammin päiväkeskuksen toiminta ja tarjotut asumisen tukipalvelut asiakkaan näkemyksen mukaan tukevat heidän itsenäistä asumistaan. Tutkimuksemme kohderyhmänä ovat palveluita käyttävät päihdeongelmaiset, joiden mielipiteitä ja ajatuksia tuomme julki. Asiakkaiden oma ääni on tärkeää tuoda esille, jotta palveluita voidaan kehittää asiakaslähtöisesti. Tutkimuksemme tuottaa uudenlaista tietoa päihdepalveluita järjestävälle sekä rahoittavalle taholle. Tutkimuksen avulla Kangaslammin päiväkeskus saa näyttöä rahoittavalle taholle tarjoamiensa palveluiden merkityksestä vaikeasti asutettavien päihdeongelmaisten itsenäisen asumisen ja elämänhallinnan tukena (Partanen 2010). Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Teimme tutkimuksen haastattelemalla päiväkeskuksen ja asumisen tukipalveluiden asiakkaita.

2 PÄIHDERIIPPUUUS JA TOIMINTAKYKY

Alkoholin käyttö on lisääntynyt viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana Suomessa huomattavasti aivan viime vuosiin saakka. Alkoholin ongelmakäytön on todettu olevan merkittävä uhka henkilön terveydelle ja hyvinvoinnille. Alkoholin ongelmakäyttö on jaettu kolmeen luokkaan hoitovalintojen helpottamiseksi ja alkoholiriskien määrittämiseksi: riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön ja alkoholiriippuvuuteen. Näistä alkoholin ongelmakäytön vaikein muoto, alkoholiriippuvuus, voidaan yleisyytensä perusteella luokitella kansansairaudeksi. Suomalaisista miehistä alkoholiriippuvaisia on 8 % ja naisista 2 %. (Aalto 2010, 7.)

Alkoholimyrkytys tai alkoholiperäinen sairaus on yleisin kuolinsyy työikäisillä ihmisillä Suomessa. Asukasta kohden lasketusta kulutetusta alkoholista suurimman osan juovat työikäiset miehet. Heillä myös on eniten alkoholin käytöstä johtuvia ongelmia. (Holmberg 2010, 21; Raitasalo 2008, 49.) Keski-ikäiset miehet ovat päihdehuollon tyypillisimpiä asiakkaita ja huonosti voivat keski-ikäiset ja vanhat miehet ovat taas tyypillisimpiä syrjäytyneitä. Suurin riski päihdeongelmaan on huono-osaisilla, vaikka ongelmia esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 35.)

2.1 Alkoholiriippuvuuden eri ulottuvuudet

Alkoholiriippuvuus on oireyhtymä, jonka oireet tai piirteet painottuvat eri yksilöillä eri tavoin. Tämän vuoksi ei voida lyhyesti esittää kaikkiin alkoholiriippuvaisiin täysin sopivaa kuvausta. Riippuvuus kuitenkin ilmenee muuttuneena käyttäytymisenä, joka on seurausta alkoholin aiheuttamista muutoksista niin aivoissa kuin yksilön tavassa tuntea, ajatella ja havainnoida. Alkoholiriippuvuutta sairastava henkilö ei yrityksistään huolimatta pysty ajoittain hallitsemaan juomistaan tai estämään siitä aiheutuvia haittoja. Kyse ei ole vain fyysisestä riippuvuudesta, jossa henkilön kyky sietää alkoholia on lisääntynyt tai hänellä on vieroitusoireita. Alkoholiriippuvuudessa on kyse ennen kaikkea psyykkisestä riippuvuudesta, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena käyttää alkoholia myös vieroitusoireiden jo mentyä ohi. Tämän seurauksena juominen jatkuu haitoista huolimatta ja juomisen merkitys henkilön elämässä on kohtuuttomasti korostunut. (Aalto 2010, 9.)

Psyykinen riippuvuus ilmenee pääsääntöisesti käyttöhimona ja pakonomaisena totumuksena. Tällaisen riippuvuuden kehittymiseen vaikuttavat ihmisen ongelmanratkaisutaidot, erilaiset tunnereaktiot, päättely, valitseminen ja päätöksenteko. Sosiaali-

sella riippuvuudella tarkoitetaan käyttäjän riippuvuutta päihteiden käyttöä vahvistavista sosiaalisista suhteista ja usein kuulutaan ryhmään, joita päihteiden käyttö yhdistää. Vuorovaikutus ja ihmissuhteet kuuluvat kiinteästi sosiaaliseen riippuvuuteen ja päihteiden käyttäjä alkaa viettää aikaansa enenevässä määrin päihteiden käytön sallivissa ympäristöissä uusien tuttavien seurassa, vanhojen ystävien jäädessä pois. Addiktiivisen käyttäytymisen ymmärtämisen kannalta on välttämätöntä nähdä, ettei kyse ole vain ihmisen sisäisestä ilmiöstä. Siihen vaikuttavat sekä yksilön sosiaaliset suhteet että hänen elämäntilanteensa kuin koko laajemman sosiaalisen ympäristönsä tekijät. Sosiaalisessa ympäristössä, jossa päihteiden runsas käyttö on hyväksyttyä ja yleistä, saattaa ihmisillä olla illuusio oman toiminnan kohtuullisuudesta ja ”normaaliudesta”. Näin siitakin huolimatta, että päihteiden käyttö aiheuttaa heille itselleen monenlaisia haittoja. (Holmberg 2010, 40; Koski-Jännes 2008, 10.)

Henkinen riippuvuus koskee päihteiden käyttöön liittyvää ajatusmaailmaa, ilmapiiriä tai elämäntilanteesta. Päihteiden käyttö voi tällöin edustaa tiettyjä uskomuksia, arvoja, ihanteita ja hengellisyyttä tai henkisyttä. Osana jonkinlaisia uskonnollisfilosofisia rituaaleja voidaan käyttää päihteitä, joskus niillä yritetään saavuttaa jokin henkinen tila. Päihderiippuvainen voi olla riippuvainen päihteistä vain osassa ulottuvuuksissa tai kaikissa niistä. (Holmberg 2010, 40.)

Lähes kaikkiin päihderiippuvuuden muotoihin liittyy päihteiden sekakäyttö. Alkoholi-ongelman käydessä hankalammaksi lisääntyy tarve rauhoittaviin ja unilääkkeisiin. Rauhoittavien lääkkeiden käyttö kehittyy helposti yliannostelutyyppiseksi. Siihen vaikuttavat alkoholin ja rauhoittavien lääkkeiden ristitoleranssi sekä aineiden farmakologisen vaikutuksen samankaltaisuus. Pahimmillaan lääkeongelma voi kehittyä vakavaksi lääkeriippuvuudeksi, jossa tyypillisiä ovat hengenvaaralliset lääkannokset yhdessä alkoholin kanssa. Lääkärit tunnistavat jo tämän ryhmän hankalina lääkkeiden kerääjinä yksityis- ja päivystysvastaanotoilla. Käyttäjien kyky hallita rauhoittavien lääkkeiden käyttöä on heikentynyt ja monet huume- ja alkoholi-ongelmaiset hyödyntävät myös laajalti esiintyvää lääkkeiden katukauppaa. (Holopainen 2009.)

Yleistynyt huumeiden käyttö on tuonut lisäksi suomalaiseen alkoholi-lääke-sekakäyttäjöihin kaikki muutkin psykoaktiiviset aineet. Sekä alkoholi- että lääke-ongelmaisten kannabiksen, amfetamiinin ja opiaattien käyttö on lisääntynyt. Sekakäytölle tyypillistä ovat sosiaalinen syrjäytyminen, komplisoituneet psykiatriset ongelmat ja pitkälle edenneenä myös fyysisen terveyden heikkeneminen. Suonensisäisen käytön seurauksena erilaisten tarttuvien tautien leviäminen, bakteeritulehdukset ja muut tulehdustaudit sekä tuberkuloosin uudelleen ilmaantuminen ovat syrjäytyneiden päih-

deongelmaisten keskuudessa näkyviä ilmiöitä. (Holopainen 2009.) Päihteiden sekakäyttö ja huumausaineiden käytön lisääntyminen näkyvät jo Kangaslammin rivitaloyhteisön asukaskunnassa.

2.2 Päihteiden vaikutus toimintakykyyn

Päihteiden käyttö vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn monella eri osa-alueella. Toimintakyky voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Pitkään jatkunut runsas päihteiden käyttö aiheuttaa kyvyttömyyttä pitää huolta itsestään ja asioistaan. Se aiheuttaa myös terveyshaittoja ja sairauksia sekä voi pahentaa jo diagnosoituja perussairauksia. Näiden fyysisten terveyshaittojen ohella päihteet vaikuttavat psyykkiseen hyvinvointiin sekä arjen hallintaan. Päihteiden käyttäjältä saattaa unohtua itsestään huolehtiminen, kuten ruokailu ja hygienia. Muutkin jokapäiväiset asiat voivat jäädä hoitamatta tai tulevat huonosti hoidettua. Eriasteiset mielenterveysongelmat, kuten masennus, itsetuhoinen käytös sekä univaikeudet ja muistihäiriöt liittyvät lähes aina runsaaseen päihteiden käyttöön. (Manninen & Touri 2005, 10; Nykky, Heino, Myllymäki & Rinne 2010, 10–11.)

Sosiaalisesta toimintakyvystä puhuttaessa tarkoitetaan ihmisen kykyä toimia yhteiskunnassa sekä hänen arkielämänsä taitoja. Sosiaalinen toimintakyky koostuu asumisesta, työstä, opiskelusta, ihmissuhteista, päihteiden käytöstä, taloustöistä, asioinnin suunnittelusta, harrastuksista ja arkielämän sujumisesta. Sosiaaliseen toimintakykyyn liittyy myös syrjäytyminen; ihminen syrjäytyy tai syrjäytetään normaalina pidettävästä elämästä. Syrjäytymiskehityksessä päihteiden käytön osuus on usein oleellinen. Ihmisen elämästä päihde saa yhä keskeisemmän osan ja päihdeongelmien myötä elämä kapenee. Päihteidenkäyttäjiä leimaavat kyvyttömyys toimia yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti sekä osaamattomuus omien asioiden hoitamiseen liittyvissä tilanteissa. Poikkeavin käytöstavoin sekä puutteellisin sosiaalisin ja ilmaisullisin taidoin päihteidenkäyttäjä pyrkii selviytymään yhteiskunnan jäsenenä. Pitkästä ja runsaasta alkoholinkäytöstä syntyy lähes aina haittoja, vaikka ihmiset eivät käytä päihteitä niitä saadakseen. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 29–31; Liukkonen & Feirikki 2002, 15.) Riski joutua osalliseksi erilaisista väkivaltatilanteista kasvaa runsaasti päihteitä käyttävien keskuudessa. He voivat itse syyllistyä väkivaltaan päihteiden käytön mahdollisesti aiheuttaman aggressiivisuuden vuoksi. He voivat joutua myös väkivallan uhriksi erilaisissa välien selvittelyissä päihteiden käytön heikentäessä heidän puolustuskykyään. (Babor ym. 2003, 141–142.)

Sosiaalinen toimintakyky heikkenee ja käytön haitat lisääntyvät alkoholikäytön arkipäiväistyttyä. Päihteiden käyttö heikentää ihmisen sosiaalista toimintakykyä kaikilla osa-alueilla. Asiat ja koti jäävät hoitamatta, ruuan ja rahan saanti vaikeutuu. Ongelmat raha-asioiden hoidossa voivat johtaa velkaantumiseen. Tämän takia päihteiden ongelmakäyttäjät kuuluvat myös asunnottomuuden riskiryhmään. Pitkään jatkunut päihteiden käyttö heikentää mielen ja kehon hyvinvointia ja vaikeuttaa arjesta suoriutumista sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 33, 41; Manninen & Tuori 2005, 10; Nykky ym. 2010, 11.)

Sosiaalisen toimintakyvyn perusedellytys on asunto. Yksi pahimmista päihdetyössä kohdattavista ongelmista on sellaisen tahon tai viranomaisen puute, jonka velvollisuus on järjestää asunto. Päihteiden ongelmakäyttö voi johtaa häiritsevään elämäntapaan, josta seuraa asunnon menetys tai vuokrien ja vastikkeiden maksamatta jättäminen. Uuden asunnon saaminen voi vaikeutua pahenevan päihdeongelman ja häiritsevän asumistavan vuoksi. Asuntomarkkinoille palaaminen ei ole helppoa päihdehuollon asunnottomalle asiakkaalle, joka ei ole haluttu vuokralainen menetettyään luottotietonsa sekä leimaannuttuaan päihteiden käyttäjäksi. Päihdeongelmansa ratkaisuna moni syrjäytynyt päihdeongelmainen pitää asunnon saantia. Asunnon järjestyttyä kuitenkin usein käy niin, ettei hän osaa asua siinä. Päihdeongelmaiset tarvitsevat tuettua asumista. Saadessaan ohjausta asioiden hoidossa ja muissa arkipäivän tilanteissa pystyvät monet heistä asumaan normaalissa vuokra-asunnossa. Asumisviihtyvyyteen ei riitä ratkaisuksi pelkkä päihdeettömyys, vaan myös arkielämän täytyy sujua. (Hynynen 2005, 7; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 42–43; Manninen & Tuori 2005, 11.)

3 PÄIVÄKESKUSTOIMINTA JA TUETTU ASUMINEN OSANA PÄIHDEHUOLTOA

Päihdehuollon yhtenä tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöön liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää ongelmakäyttäjien toimintakykyä. Päihdehuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään päihdehuollon niin, että se on sisällöltään ja laajuudeltaan kunnan tarpeita vastaava. Päihdehuollon palveluja tulee lain mukaan antaa henkilölle, jolla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Palveluja on annettava avun, tuen ja tarpeen perusteella hänelle itselleen, hänen perheelleen sekä muille läheisille. Kunnan päihdestrategiassa määritellään se, miten päihdepalvelut kunnassa järjestetään. Päihdepalvelujärjestelmä jaetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yleisiin palveluihin sekä päihdehuollon erityispalveluihin. Nämä molemmat jakautuvat puolestaan avohoitoon ja laitoshoittoon. Päihdehuollon erityispalveluiden avohoitoon kuuluvat esimerkiksi päiväkeskukset ja välimuotoisiin palveluihin luettavat asumispalvelut. (Päihdehuoltolaki 1986; STM 2002, 26, 30.) Tutkimuksemme keskittyy osaan avohoitoa sekä välimuotoisia palveluita.

Suomessa päihdetyö voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen; terveyttä edistävään ja ennalta ehkäisevään päihdetyöhön, varhaisvaiheen päihdehaittojen ehkäisyyn sekä hoitavaan ja kuntouttavaan päihdetyöhön. Tutkimuksemme kohdistuu kuntouttavaan päihdetyön alueeseen. Kokonaiskuntoutus sisältää hoidon lisäksi myös yhteisöllisen ja sosiaalisen tuen sekä asiakkaan sosiaalis-taloudellisen ympäristön, kuten asumisen, työn, koulutuksen ja toimeentulon huomioimisen. Kuntoutuksen yhtenä tavoitteena voi olla tukitoimilla estää asiakkaan tilan tai elinolojen heikentyminen. Tukitoimilla on mahdollista torjua erilaisia haittoja sekä ehkäistä terveystaloudellisten kustannusten kasvua myös silloin, kun päihdeongelma on edennyt niin pitkälle, ettei täydellinen toipuminen ole mahdollista. (STM 2002, 50–51.)

Tutkimuksemme kohderyhmässä päihteiden käytön lopettaminen ei ole ensisijainen tavoite. Päihdekuntoutuksen näkökulma jää toissijaiseksi, vaikka raittiuteen ja elämäntapamuutokseen tähtäävä kuntouttava näkemys vallitsee päihdehoidossa. Riippumatta siitä lopettavatko asiakkaat päihteiden käytön vai eivät, he tarvitsevat apua monissa asioissa. He eivät tiedä mistä ja millaista apua voisivat saada tai hakea. Päihdeongelmaiset asiakkaat eivät välttämättä itse edes tunnista avun tarvettaan. Palveluiden hakeminen voi tuntua hankalalta aiempien huonojen kokemusten takia. Asiakkaan avun hakemisen esteenä voi olla myös edellytys asioida palvelussa päihdeettömänä. Palveluohjauksella voidaan vaikuttaa suoranaisesti päihteiden käytöstä aiheutuviin sosiaalisiin haittoihin auttamalla arjen käytännön asioissa sekä sosiaalisten asioiden selvittelyssä. (Liukkonen & Feirikki 2009, 14–16.)

Sosiaalihuoltolain 3. luku 17 § mukaan kuntien tulisi huolehtia sosiaalipalveluista, joihin kuuluvat kotipalvelut ja asumispalvelut. Laissa kotipalveluilla tarkoitetaan tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista, kuten asuminen ja henkilökohtainen hoiva ja huolenpito. Kotipalveluja voidaan antaa esimerkiksi alentuneen toimintakyvyn perusteella niille, jotka eivät pysty suoriutumaan edellä mainituista tehtävistä ja toiminnoista. Asumispalveluja taas annetaan henkilölle, joka tarvitsee tukea ja apua asunnon ja asumisen järjestämiseen jostain erityisestä syystä. (Sosiaalihuoltolaki 1982.)

Kunnan tulee järjestää sosiaalihuoltolaissa sekä sosiaalihuollon erityislaissa mainitut palvelut joko itse tai sopimuksin yhdessä muiden kuntien kanssa. Palveluita voidaan järjestää myös olemalla jäsenenä kuntainliitoksessa tai hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntainliitolta tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Tavallisimmin kunta itse järjestää tai hankkii palvelut yksityiseltä palvelujen tuottajalta, kun kyse on tukiasumisesta. Yhteistyö yksityisen palvelujen tuottajan kanssa perustuu yleensä ostopalvelusopimukseen, jolla kunta sitoutuu ostamaan asumispalveluja. (Heinonen 1997, 7.) Ylä-Savon alueella päihdetyön avohuollon palveluita tarjoaa muun muassa päiväkeskus Pysäkki ry.

3.1 Päiväkeskustoiminta päihdeongelmaisten parissa

Päihdetyön päiväkeskustoiminnan tavoitteena on tarjota tukea päihdeongelmallisille. Se tarjoaa mahdollisuuden viettää päivä selvin päin sekä apua jatkuvampaankin raittiina oloon. Yhteisöllinen ja henkilökohtainen tuki onnistuu toimivilla tiloilla. Päiväkeskus ja tilat mahdollistavat edullisen ruokailun, peseytymisen, pyykinpesun ja tekemistä päivään. Matalan kynnyksen paikkana toimivat päiväkeskukset luovat yhteisöllisyyttä, turvallisuutta ja ihmisarvoa ja ne tarjoavat osallisuutta, voimaantumista ja elämänhallinnan kohentumista. Sinne on helppo tulla ja siellä kohtaaminen on epävirallista. Verkostoituminen ja yhteistyö ovat tärkeitä ja päiväkeskustoimijat ovat verkottuneet erilaisten sosiaali-, terveys-, päihde- ja kasvatustoimijoiden kanssa. Näin voidaan yhdessä edistää yhteisiä asioita, jakaa ja vahvistaa resursseja ja osaamista sekä tehdä kehitystyötä. (Heimonen 2007a 9–12; Heimonen 2007b 18; Sosiaaliportti 2010.)

Kangaslammin päiväkeskuskin toimii näiden yleisten periaatteiden mukaisesti. Kangaslammin rivitaloyhteisön asukkaille päiväkeskus toimii tukikohtana, jossa on päivittäin saatavilla edullinen lämmin ruoka, pyykinpesumahdollisuus ja virikkeellistä päih-

teetöntä yhdessäoloa. Kuukausittain pidettävän hartaustilaisuuden yhteydessä on seurakunnan työntekijä tavattavissa. Vuodenaikojen mukaan pidetään erilaisia tapahtumia, kuten lettukestit ja pihatakkoot. Keskustan päiväkeskuksen kanssa yhteisiä ovat muut viikoittaiset tapahtumat, leirit ja retket. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 6–7.)

Useille päihdeongelmallisille päiväkeskukset toimivat paikkoina, joissa saa tuntea itsensä hyväksytyksi, tervetulleeksi ja ihmisarvoiseksi. Päihdeongelmallisella itsetunto ja identiteetti ovat romuttuneet ja he ovat alistuneet sekä ahdistuneet päihteiden täyttämän elämäntavan myötä. Mahdollisuudet ihmisarvoiseen elämään ovat vähäiset. Monet ovat kokeneet suuria menetyksiä niin aineellisesti, sosiaalisesti kuin henkisesti. Yksilön näkemys itsestään arvokkaana ja merkityksellisenä ihmisenä vahvistuu, kun hänellä on mahdollisuus huolehtia itsestään ja hän saa osakseen toisten huolenpitoa ja hyväksyntää. Omien ulkoisten ja sisäisten toimintaedellytyksien kohentamiseen päiväkeskuksessa tarjoutuu mahdollisuus toisten tuen, viranomaisyhteyksien sekä oman voimaantumisen kautta. Päiväkeskuksen tärkeä tehtävä on mahdollisuuksien tarjoaminen elämänhallinnan kohentamiseen. Matalalta kynnykseltä lähdetään monien kävijöiden kanssa liikkeelle ja tuetaan elämän perusasioiden saamisessa. (Heimonen 2007b, 20–21.)

3.2 Palveluohjaus päihdehuollon työmenetelmänä

Päiväkeskukset ovat myös erinomainen paikka palveluohjaukselle. Päiväkeskuksissa ihmiset kohdataan arjen toiminnoissa. Työntekijät saavat mahdollisuuden arvioida, kenellä on palveluohjauksen tarvetta ja kykyä olla prosessissa mukana. Päiväkeskuksen työntekijöiden on helppo vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa havainnoida millaisia palveluita ja tukea he tarvitsevat. Päiväkeskusten toimintatapoja ovatkin erilaiset aktivointitoimet, ihmisten lähelle vietävä tuki, vertaistuki, kansalaistoiminta ja verkostovaikuttaminen. (Heimonen 2007c, 59–60; Sosiaaliportti 2010.)

Päihdepalvelujen laatusuosituksen mukaan asiakastyö tulisi toteuttaa asiakaslähtöisesti, asiakkaan voimavaroja vahvistaen ja tukien sekä vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Asiakaslähtöisempään ja asiakkaan etuja korostavaan työskentelytapaan pyritään palveluohjauksella. Sillä voidaan arvioida asiakkaan kokonaistilannetta sekä kustannusten kehitystä. Palveluohjaaja ja asiakas etsivät ratkaisuja asiakkaan elämänhallinnan ongelmiin ja näin palvelujen käyttäjät ovat mukana määrittelemässä heitä koskevia palvelu- ja tukimuotoja. Asiakkaan yhdyshenkilönä ja vastuullisena asianhoitajana toimii palveluohjaaja, jonka tehtävänä on lisätä asiakkaan toiminta- ja osallistumismahdollisuuksia, auttaa asiakkaan jaksamista arkipäivässä sekä tukea

hänen omia tukiverkkojaan. Asiakkaan selviytymistä arjessa auttavat oikeat tuki- ja palvelumuodot ja palveluohjaaja auttaa asiakasta saamaan nämä palvelut oikeaan aikaan, jotta ne nivELYVÄT mahdollisimman hyvin asiakkaan arkeen. (STM 2002, 20, 52.)

Parhaimmillaan palveluohjaus saattaa tuottaa saumattoman palveluketjun, jossa palvelukokonaisuudet yhdistetään asiakaslähtöiseksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi. Tästä huolimatta pääsy normaalipalveluiden piiriin toteutuu harvoin. Suuri osa normaalipalvelujärjestelmästä syrjäytyneistä asiakkaista ei ole ylipäätään kykeneväinen asioimaan normaalipalveluissa. Syinä tähän ovat asiakkaiden elämäntilanteiden moniongelmaisuus, puutteet asiakkaiden tiedoissa ja taidoissa sekä palvelujärjestelmien jäykkyys ja monitahoisuus. Käytännössä he ajautuvat ulos koko palvelujärjestelmästä tai jäävät erityispalveluiden käyttäjiksi. (Karjalainen 2010, 154.) Tärkein toteuttaja palveluohjauksessa on asiakas itse, häntä kuunnellaan, hänen tarpeensa määritellään sekä hänelle suunnitellaan ja järjestetään oikeanlaiset ja yhteensopivat palvelut. Eteneminen tapahtuu asiakkaan omien voimavarojen ja kykyjen mukaan ja häntä tuetaan. (Heimonen 2007c, 59.) Toisinaan ohjaajan tehtävä voi olla pysäyttää asiakas oman tilanteensa äärelle sitä pohtimaan (Narumo 2006, 44).

Suominen ja Tuominen (2007, 31–33) kertovat voimavarakeskeisen palveluohjausmallin korostavan asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä asiakkaan omien tavoitteiden toteuttamisen tärkeyttä. Palveluohjaus lähtee liikkeelle asiakkaan omista voimavaroista. Voimavarakeskeinen palveluohjaus korostaa työntekijän ja asiakkaan välistä luottamuksellista suhdetta ja työntekijä toimii kumppanina ja edunvalvojana. Palveluohjauksen tärkeitä osatekijöitä ovat tukeminen ja neuvonta asiakkaan ongelmien tai sairaudenkuvan jäädessä taka-alalla.

Sosiaalisia haittoja vähentävä palveluohjauksen tavoitteena on arkielämän parantaminen, jolloin tuetaan asiakasta itsenäiseen elämiseen ja suurempaan elämäntilanteeseen kuin aikaisemmin. Sosiaalisten haittojen vähentämisen ydinajatus on, että vaikka itse ongelmaa ei voidakaan poistaa, asiakasta voidaan silti tukea ja auttaa. Toimintatapoja ja palveluja, jotka vähentävät päihteiden käytöstä aiheutuneita terveydellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia haittoja yksilölle, yhteisölle ja koko yhteiskunnalle, voidaan kuvata termillä haittojen vähentäminen. Täysraittiuutta realistisempi tavoite iäkkään päihderiippuvaisen ohjauksessa on vähentää alkoholin kulutusta ja siten myös vakavia terveyshaittoja. (Liukkonen & Feirikki 2009, 8, 13; Rintala 2010, 123.)

3.3 Tuettu asuminen päihdeongelmaisen apuna

Useamman palvelutuottajan taholta katsottuna asumispalveluiden nimikkeistö ei ole yhtenäinen. Tukiasunto on melkein kaikille tahoille samaa tarkoittava käsite. Siirryttäessä pienempiin asumisyksiköihin saman nimikkeen alla voi olla erityyppisiä ratkaisuja sisällöllisesti tai samansisältöisillä palveluilla on eri nimikkeitä. Tuki, ohjaus ja avustaminen, jotka tapahtuvat asiakkaan asuinpaikassa, kuuluvat asumispalveluun. Työntekijä on tukena asiakkaan kotona arjen askareissa sekä kodin ulkopuolella asioidessa. Asumispalvelu toteutetaan asiakkaan reviirillä ja tämä on yksi ero muihin auttamispalveluihin. (Manninen & Touri 2005, 11; Salmi 2006, 11–12).

Päihdehuollon erityispalveluissa palveluasumisella tarkoitetaan ympärivuorokautista palvelua päihdeongelmallisille, jotka tarvitsevat tilapäisesti tai pysyvästi päivittäistä tukea ja apua. Luonteeltaan asumispalvelut vaihtelevat suuresti ja eroja on esimerkiksi henkilöstörakenteessa ja asumisajoissa. Asumispalveluja tuottavat hoitokodit, joiden tavoitteena on kuntouttaa asiakas itsenäiseen asumiseen. Näiden lisäksi asumispalveluita iäkkäille päihteiden käyttäjille tarjoavat huoltokodit, jotka on tarkoitettu pitempiä aikaista, jopa pysyvää asumista varten. Henkilö, joka saa sosiaalista tai muuta tukea asumiseensa, kuuluu tuetun asumisen piriin. Asumisyksiköissä palveluntuottaja tarjoaa asunnon lisäksi tukipalveluja, joka on tuetun asumisen yksi muoto. (Paasu 2005, 35; STM 2002, 31.)

Asumismuotona tukiasuminen on kuntoutumista edistävää ja omatoimista suoriutumista tukevaa. Tukiasuminen on tarkoitettu etenkin erityisryhmien asumispalveluksi. Asumiseen liittyvät palvelut voivat muistuttaa palveluasumisen peruspalveluja, kuten ateriapalvelu, siivouspalvelu sekä asiointiapu. Tuki voi myös rajoittua pelkkään asunnon järjestämiseen. Asumisen kesto vaihtelee suuresti. Tukiasuminen yleensä määritellään kestoltaan väliaikaiseksi, kuitenkin se saattaa jollekin olla pitkäaikainen ja pysyvä ratkaisu asumiseen. Yleensä tukiasumisessa tavoitteena on siirtyminen normaaliasumiseen, tavoite kuitenkin voi olla myös laitoshoidon välttäminen ja tukiasunnossa selviytyminen. Tukiasunnot ovat joko yksityisiä asuntoja tai erityisesti itsenäiseen, tuettuun asumiseen tarkoitettuja rivi- tai kerrostaloja. Erilaisilla tukitoimilla pyritään edistämään asukkaiden selviytymistä. Tukiasumispalvelut voidaan jakaa karkeasti kahteen alueeseen päihteiden sallivuuden suhteen, juomisen salliviin sekä päihteidenkäytön rajoittamiseen pyrkiviin. Päihteiden käytön sallivuudelle voi edellytyksenä olla, ettei aiheuta häiriöitä muille asukkaille. (Heinonen 1997, 4–6; 22; STM 2002, 31.)

Tuettu asuminen tukee parhaiten myös niitä, jotka ovat sitoutuneet päihdeongelmissa käsittelyyn, koska asuminen luo edellytyksiä päihdeettömyydelle ja päinvastoin. Asumisen tukityö päihdeongelmista kärsivien parissa voidaan jakaa kahteen osaluokkaan, psykologiseen työhön, joka lisää henkistä hyvinvointia sekä arjen askareissa tukevaan käytännön työhön. Päihdekuntoutuksen jatkumoon voidaan liittää päihdeongelmaisten tuettuun asumiseen liittyvät paikat. Asuminen näissä paikoissa on yhteisöllistä ja asumisen tuen sisältö koostuu arjen taitojen ja itsenäisen elämän opettelusta. Tuen tarve vaihtelee ja sen on havaittu vähenevän asumisjakson aikana. Käytännön työ painottuu erityisesti alkuvaiheeseen, kun taas loppuvaiheessa painottuu tukityö, jolla tuetaan itsenäistymistä. (Lehtonen & Salonen 2008, 31–32.)

Marjut Pettinen (2010) on opinnäytetyössään tutkinut Uudellamaalla sijaitsevan asumispalveluyksikön asukkaiden käsityksiä tuetusta asumisesta. Tuloksista käy ilmi, että asukkaat kokivat sääntöjen ja selkeiden rajojen tukevan päihdeettöntä elämäntapaa ja auttavan selviämään eteenpäin. Asukkaiden mielestä ei viitsinyt hölmöillä tai pelleillä omiaan, kun joku oli asettamassa rajoja ja katsomassa perään. Erittäin tärkeäksi asukkaat kokivat yhteisöllisyyden, sillä yhteisössä ei pääse erakoitumaan ja aina löytyy juttuseuraa. Tieto, että on katto pään päällä, lisäsi turvallisuuden tunnetta. Näin ei tarvinnut etsiä yösiijaa joka ilta tai asua kaverin luona.

4 TUTKIMUKSEN TOTETUTTAMINEN

Opinnäytetyömme tuo julki Kangaslammin päiväkeskuksen asiakkaiden omia mielipiteitä ja ajatuksia tarjotuista palveluista, jotka tukevat itsenäistä asumista. Tarkoituksena on myös selvittää kuinka tarjotut palvelut ovat vastanneet asiakkaiden tarpeisiin sekä niiden mahdollisiin muutoksiin. Tutkimuksestamme ilmenevät asiakkaiden omat henkilökohtaiset kokemukset tarjotuista palveluista ja niiden merkityksestä itsenäiseen asumiseen.

Opinnäytetyömme tuottaa uutta tietoa toimeksiantajalle. Kangaslammin päiväkeskukselle on aiemmin tehty opinnäytetyönä tutkimus, jossa selvitettiin asiakkaiden kokemuksia asuinpaikasta sekä millaisia sosiaali- ja terveystalvelujen tarpeita heillä on. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, ettei asiakkailta ole palveluista riittävästi tietoa. Asiakkaiden voimavarat eivät myöskään riitä olemassa olevien palvelujen hyödyntämiseen. (Järveläinen, Kauranen & Repo 2005.) Opinnäytetyömme jatkaa tätä tutkimusta siltä osin, että selvittämme palveluohjauksellisen työtteen merkitystä asiakkaan itsenäisen asumisen tukena. Toimeksiantaja pystyy hyödyntämään tutkimuksemme kautta saatua tietoa kehittäessään palveluitaan sekä hakiessaan rahoitusta toiminnalleen.

4.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää, kuinka Kangaslammin päiväkeskuksen toiminta ja tarjotut asumisen tukipalvelut asiakkaan kokemana ovat tukeneet itsenäistä asumista. Lisäksi selvitimme onko tarjotuilla palveluilla pystytty vastaamaan asiakkaiden mahdollisesti muuttuneisiin tarpeisiin. Selvitimme myös hieman asiakkaiden toimintakykyä, sillä se määrittelee heidän palveluiden tarvettaan. Tutkimustehtävänäimme oli myös selvittää haastateltavien toiveita palveluiden kehittämisen suhteen.

Tutkimustehtävä jaettiin seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten päiväkeskuksen toiminnot tukevat itsenäistä asumista?
- Miten asumisen tukipalveluilla tuetaan itsenäistä asumista?
- Miten tarjotut palvelut ovat vastanneet muuttuneisiin tarpeisiin?

On tärkeää kysyä asiakkaiden omia kokemuksia ja mielipiteitä käytetyistä palveluista. Saadulla tiedolla pystymme havainnollistamaan, millaisia palveluita päihdeongelmaiset tarvitsivat itsenäisen asumisen tueksi. Kangaslammin päiväkeskus saa tietoa asiakkaiden kokemuksista tarjottujen palveluiden tärkeydestä ja kehittämistarpeista.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä ja ymmärtämään tiettyä toimintaa. Tutkimuksen kannalta tärkeää on, että kohderyhmällä on tutkittavasta ilmiöstä omakohtaista kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Todellisen elämän kuvaaminen, pyrkimys kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimiseen ja tutkitun ilmiön ymmärtämiseen ovat lähtökohtia kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Tavanomaisia piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle löytyy monia. Tutkimuksen aineisto kootaan todellisissa tilanteissa ja tutkimus itsessään on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Tiedon keruun välineenä suositetaan ihmistä, jolloin tutkija luottaa enemmän omiin keskusteluihinsa tutkittaviensa kanssa ja havaintoihinsa, kuin erilaisilla mittausvälineillä hankittuun tietoon. Itse aineiston hankinnassa käytetään laadullisia metodeja, joissa tutkittavien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille. Tutkimussuunnitelmaa voidaan muuttaa olosuhteiden mukaisesti ja se muotoutuu jatkuvasti tutkimuksen edetessä. Lisäksi tutkittavia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu myös tutkittavan kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta, satunnaisotoksen menetelmiä ei käytetä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.)

Tutkimus aloitetaan usein siten, että tutkija perehtyy siihen kenttään, jossa tulee toimimaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa päätelmiä ei tehdä yleistettävyyttä ajatellen. Se mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu yleensä tarkasteltaessa ilmiötä myös yleisemmällä tasolla, saadaan näkyviin tutkimalla yksittäistä tapausta riittävän tarkasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 181–182.) Ennen tutkimuksen aloitusta kävimme tutustumassa Kangaslammin päiväkeskukseen. Toiminnanohjaajan kanssa keskustelimme tulevasta tutkimuksesta, päiväkeskuksen toiminnasta sekä asumisen tukipalveluista. Päätimme käyttää tutkimuksessamme kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, sillä tutkimme ihmisten kokemuksia tietystä tarkoin rajatusta asiasta. Tutkimuksemme selvittää Kangaslammin Pysäkin asiakkaiden kokemuksia tarjotuista palveluista.

4.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston hankinta

Kangaslammin kaupunginosassa keskellä rivitaloyhteisöä sijaitseva Kangaslammin päiväkeskus on toiminut vuodesta 1995 alkaen. Asunnot omistavalla Kiinteistö Oy Petterinkulmalla, Pysäkki ry:llä ja sosiaalitoimella on kolmikantasopimus asunottomien asumisen järjestämiseksi. Kiinteistö Oy Petterinkulma tekee asukkaan ja sosiaalitoimen kanssa vuokrasopimuksen ja Pysäkki ry antaa ostopalvelusopimuksen

mukaisesti tarvittavat tukipalvelut. Pääsääntöisesti taloihin on asutettu päihde- ja mielenterveysongelmaisia työttömiä ja eläkeläisiä. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2009; Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 21.)

Kangaslammin päiväkeskuksen asiakaskuntaan kuuluu noin 35 henkilöä. Tuetun asumisen piiriin kuuluu kerrallaan 20 asukasta. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 6–7.) Kangaslammin rivitaloyhteisössä asuu useita päihdeongelmaisia ja päihteiden käyttö on osalla runsasta. Kaikki eivät pysty tai edes halua sitoutua päihteettömyyteen vakavan päihderiippuvuutensa vuoksi. Pääasiassa päihteenä on alkoholi, mutta myös huumeet ja sekakäyttö näyttäytyvät Kangaslammissa. Yleistyneen päihteiden sekakäytön lisäämät ongelmat ovat monimutkaistuneet ja vähentäneet asiakkaiden omaa elämäntilannetta entisestään. Muun muassa päihteiden käytön ja siihen liittyvän epävakaa elämäntavan takia kohderyhmäämme kuuluvien asiakkaiden on lähes mahdotonta saada asuntoa yleisiltä markkinoilta ja siten heidät on viimesijaisesti asutettu Kangaslamille. (Partanen 2010.)

Kangaslammin yhteisössä tuetun asumisen tarve on lisääntynyt ja asukkaiden tukeminen on entistä haasteellisempaa. Asumisen tuki antaa monipuolista tukea elämän eri asioissa ja mahdollistaa asukkailla tärkeiden asioiden hoidon. Tuki suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle ja toisinaan tukeen sitoutuminen saattaa olla ehto asunnon saamiselle alueelta. Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnanohjaajalta ja työllistetyiltä työntekijöiltä alueen päihdeongelmaiset asukkaat saavat tarvitsemaansa tukea elämäntilannan eri osa-alueisiin, esimerkiksi asiointiapua sekä asioiden selvittelyä. Päihteettömyyteen tuetaan, vaikka sitä ei välttämättä vaadita. Asukkaiden saadessa apua tarvitsemiinsa asioihin ja ongelmiin heidän elämäntilannuksensa vahvistuu. (Päiväkeskus Pysäkki ry 2011, 18–20.) Tutkimuksemme selvittää päiväkeskuksen ja asumisen tukipalveluiden merkitystä päihdeongelmaisten elämäntilannetta.

Kohderyhmä huomioiden päätimme käyttää tiedonkeruumenetelmänä yksilöllistä teemahaastattelua. Näin saimme haastateltavien yksilöllisen äänen kuuluville. Aineistonkeruumenetelmänä haastattelun etu on sen joustavuus. Haastattelija voi tarvittaessa toistaa kysymyksen, oikaista mahdollisen väärinkäsityksen ja selventää ilmauksia. Tärkeintä haastattelussa on saada niin paljon tietoa halutusta asiasta, kuin mahdollista. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja niitä tukevien tarkentavien lisäkysymysten mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Teemahaastattelussa pyritään löytämään tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73–75.) Tutkimuskysymyksistä nousseiden teemojen ja

teoreettisen viitekehyksen mukaisesti laadimme teemahaastattelurungon (liite 1). Teemat jakautuivat seuraavasti; kohderyhmän toimintakyky, Kangaslammin päiväkeskus ja asumisen tukipalvelut.

Haastateltavat valitsi Kangaslammin toiminnanohjaaja, jonka kanssa olimme aikaisemmin käyneet läpi tutkimuksen tarkoituksen. Kohdejoukon tuli olla kokonaisvaltainen otos Kangaslammin Pysäkin palveluiden käyttäjistä. Haastateltaviksi tuli saada sekä palveluiden määrän että laadun suhteen erilaisia tuen tarvisijoita. Päätimme, että haastateltaviksi voitiin valita myös Kangaslammilta jo poismuuttaneita asiakkaita. Näin saisimme tietoa päiväkeskuksen toiminnan ja asumisen tukipalveluiden merkityksestä itsenäisempään asumiseen muutettaessa. Mahdollisuuteen haastatella heitä vaikutti se, saiko toiminnanohjaaja heihin yhteyttä. Haastateltavien saatavuuteen vaikutti myös heidän päihteiden käyttönsä sekä mahdolliset selvät ajanjaksonsa. Haastateltavien lukumäärää ei rajattu etukäteen, jotta saisimme tutkimuksen kannalta riittävästi tietoa.

Ennen varsinaisia haastatteluja teimme koehaastattelun keskustan Pysäkin asiakkaalle. Keskustan päiväkeskuksen toiminnanohjaaja auttoi meitä järjestämään koehaastattelun. Haastattelun jälkeen teimme tarvittavat muutokset teemahaastattelurunkoon. Koehaastattelun keston perusteella suunnittelimme varsinaisten haastattelujen aikatauluja. Koehaastattelu tehtiin keskustan Pysäkin asiakkaalle, koska halusimme varmistaa, etteivät kysymykset keskeneräisinä tulisi varsinaisen kohderyhmän tietoon.

Haastatteluja jatketaan niin kauan, kuin haastattelut tutkimusongelman kannalta tuovat uutta tietoa. Samojen asioiden alkaessa kertautua haastatteluissa on saturaatiopiste saavutettu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 181–182.) Teimme haastattelut kesän 2011 aikana ja toiminnanohjaaja varasi haastatteluajoja asiakkaita tavatessaan. Osa Kangaslammin asiakkaista kieltäytyi haastattelusta ja osaa asiakkaista ei tavoitettu. Haastattelut saatiin tehtyä sovittuina aikoina. Kuudennen haastattelun jälkeen samat asiat alkoivat toistua haastateltavien vastauksissa. Päätimme haastatella vielä yhtä asiakasta varmistuaksemme saturaation täyttymisestä.

Haastattelimme kaikkiaan yhdeksää henkilöä, mutta tutkimuksen aineistona voimme käyttää niistä vain seitsemää haastattelua. Kahta haastattelua emme käytä tutkimuksen aineistona lainkaan, sillä toisen niistä haastateltava keskeytti ja toisessa haastattelussa nauhuri ei toiminut. Haastatelluista osa oli jo Kangaslammin alueelta pois muuttaneita. Haastateltavista kaksi oli naisia ja loput miehiä. Teimme haastattelut

Kangaslammin päiväkeskuksen tiloissa tai haastateltavien kotona. Haastatteluista kertyi materiaalia litteroituna 34 sivua.

4.4 Tutkimuksen aineiston analyysi

Keräämisen jälkeen aineisto kirjoitetaan sen hallitsemista ja analysoimista helpottavaan muotoon eli litteroidaan. Tiettyihin asioihin tarkasti fokusoiduissa, puolistrukturoiduissa haastatteluissa voidaan toisinaan poimia vain tutkimuksen kannalta olennaiset asiat haastattelusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Litteroimme nauhoitetuista haastatteluista kaiken oleellisen tutkimukseemme liittyen, sillä haastateltavien puhe rönseyli välillä tutkimukseen liittymättömiin asioihin. Koodasimme haastateltavat, jotta tekstiaineistosta olisi helppo löytää haluttu kohta tarpeen vaatiessa myöhemmin aineiston sisällönanalyysin edetessä.

Analysoimme tutkimuksen aineiston käyttäen teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Siinä analysointi etenee aineiston ehdoilla, mutta abstrahointivaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen joukoksi ja samaa asiaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään kategoriaan, jolle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. Analyysi etenee yhdistämällä samansisältöisiä alakategorioita toisiinsa ja muodostamalla yläkategorioita, joille myös annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet. Lopulta on yksi kaikkia kuvaava kategoria, johon on yhdistetty kaikki yläkategoriat. Käyttämällä ala- ja yläkategorioita sekä yhdistävää kategoriaa voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101, 117). Kävimme aineistoa läpi esittämällä sille tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Näin saimme alkuperäisilmauksia, jotka pelkistimme ja ryhmittelimme tutkimuksemme teemojen mukaisesti. Liitteessä 2 on esimerkki sisällönanalyysistä. Saadut alakategoriat nimesimme teoratiedon ohjaamina. Alakategoriat yhdistimme edelleen yläkategorioiksi, jotka yhdistämällä muodostimme yhdistävän kategorian. Näin saimme vastauksen tutkimustehtäväämme. Lisäksi nostimme aineistosta esiin palveluiden kehittämiseen liittyvät ilmaukset.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on vaikeampi mitata, koska luotettavuusmittarit eivät sovellu yhtä hyvin yhteiskuntatieteisiin kuin luonnontieteisiin. Yhteiskuntatieteiden kohteena on yleensä ihminen, joka ei toimi aina samalla tavalla. Sattuma vaikuttaa ilmiöön ja näin rationaalisuus on usein kaukana. Ihminen voi myös muuttaa

kantaansa jostain syystä, koska hän on ajatteleva ja tunteva yksikkö. (Kananen 2010, 68.) Tutkimuksen eri vaiheissa otimme huomioon tutkimuksemme kohderyhmän.

Tutkimuksen toteuttamisen tarkka selostus kohentaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen kaikki vaiheet tulisi kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti. Haastattelututkimuksissa tulisi kertoa olosuhteista ja paikoista, joissa aineisto kerättiin. Lisäksi on tuotava esiin haastattelujen mahdolliset häiriötekijät ja virhetulkinnat sekä tutkijoiden oma itsearviointi tilanteeseen liittyen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.) Tutkimusprosessin alkuvaiheesta lähtien olemme huomioineet tutkimukseen liittyvät luotettavuuskysymykset. Lisäksi pohdimme jo etukäteen omien ennakkokäsitystemme mahdollisia vaikutuksia tutkimuksen tekemiseen. Olemme pyrkineet dokumentoimaan kaikki eri tutkimuksen vaiheet. Tutkimuksessa olemme avoimesti kertoneet tutkimuksen kulun eri vaiheet sekä niihin liittyvät ratkaisut ja valinnat.

Eettisen tarkastelun kestävä tutkimus on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Tutkimusetiikan ongelmat voivat liittyä myös itse tutkimustoimintaan, muun muassa mukaan tulevien informoimiseen sekä aineiston keräämiseen ja analysoimiseen käytettyjen menetelmien luotettavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127–128.) Tutkimussuunnitelman valmistuttua anoimme tutkimusluvan Päiväkeskus Pysäkki ry:n hallitukselta. Tutkimuslupa on liitteenä 3. Tutkimusluvan saatuamme laadimme tiedotteen (liite 4) tekeillä olevasta tutkimuksesta Kangaslammin päiväkeskukseen. Kerroimme siinä avoimesti tutkimuksen aiheen, esittelimme itsemme ja toivoimme halukkaita ilmoittautumaan haastateltaviksi toiminnanohjaajalle. Tiedotus ja avoimuus ovat tärkeä osa eettisesti tarkastelun kestäväää toimintaa tutkimusta tehtäessä.

Lisäksi huomiota on kiinnitettävä tutkimuksessa mukana olevien anonymiteettiongelmiin sekä niihin keinoihin, joita tutkija saa käyttää esittäessään tutkimustuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128). Tutkimusentekijöillä on vaitiolovelvollisuus. Haastateltavien anonymiteetti säilyy eri tutkimusvaiheiden läpi. Haastattelut toteutimme joko haastateltavien kotona tai Kangaslammin päiväkeskuksen toimistossa. Nämä olivat paikkoina mielestämme rauhallisia ja tilanteisiin sopivia. Koodasimme litteroidun aineiston siten, että haastateltavien henkilöllisyyttä ei pysty päättämään tehtyjen haastattelujen järjestyksestä. Vain tutkimuksen tekijät ovat käsitelleet nauhoitettuja haastatteluita tai tekstitiedostoja. Tutkimusraportissa käytetyistä suorista sitaateista ei pysty päättämään haastateltavan henkilöllisyyttä. Kaikkea opinnäytetyöhön liittyvää materiaalia on säilytetty asianmukaisesti. Tutkimukseen liittyvä materiaali hävitetään opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen.

Nauhoitettu materiaali muunnettiin tekstitiedostoiksi ja tiedostot tarkastettiin yhdessä. Näin minimoitiin mahdolliset väärinymmärrykset paikoitellen hieman epäselvissä nauhoituksissa. Nauhoitusten laatuun vaikuttivat haastateltavan hiljainen puheääni, epäselvä puhe, murre ja äänitteen huono laatu. Haastattelutilanteissa toinen tutkimuksen tekijöistä lisäksi kirjasi oleellimmat kohdat ylös toisen toimiessa haastattelijana. Näin yritimme vielä varmistaa mahdollisimman oikean ymmärryksen puheesta sekä varautua nauhurin toimimattomuuteen.

Etukäteen on hyvin vaikea arvioida tutkimuksen luomia merkityksiä. Jälkikäteen asetettuna tutkimukseen liittyvät kysymykset kuulostavat paljon selkeämmiltä kuin mitä ne kuulostivat tutkimuksen alkuvaiheessa tai tutkimuksen edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 130.) Tutkimuskysymyksiä muokattiin prosessin edetessä, jotta niihin löydettiin enemmän vastauksia tutkimusaineistosta.

Tutkijan on selvitettävä tutkimukseen osallistuvilla tutkimuksen tavoitteet, menetelmät sekä mahdolliset riskit. Tutkimukseen osallistuvien suojaan kuuluu osallistuvien vapaaehtoinen suostumus. Henkilöllä on oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai hän voi keskeyttää mukanaolonsa missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Tutkimuksen tekijän vastuulla on varmistaa osallistujien ymmärrys siitä, mihin he ovat osallistumassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnanohjaaja oli kertonut haastateltaville tutkimuksemme tarkoituksen. Hän oli myös jakanut ennakkoon osallistujille laatimamme tiedotteen tutkimukseen liittyen. Kohdejoukolla oli mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta ja muutama näin tekikin. Jokainen haastateltava antoi suostumuksen haastattelunsa käyttöön tutkimuksen aineistona. Haastattelujen aluksi vielä kertosimme tutkimuksen tarkoituksen ja sen, mihin aineistoa käytetään. Kerroimme myös vaitiolovelvollisuudestamme ja miten käsittelemme tutkimusmateriaalia. Haastateltavilla oli oikeus valita, haluavatko vastata esittämiimme kysymyksiin. Muutama haasteltava toikin haastattelun aikana esille, ettei tahdo vastata tietyn tyyppisiin kysymyksiin ja näin siirryimme eteenpäin kysymyksissä. Yksi haastateltava keskeytti haastattelun, koska hänen mielestään esitimme vääränlaisia kysymyksiä.

Olemme tutkimuksessamme kuvanneet kohderyhmän ja tutkimusasetelman tarkasti, jolloin tutkimuksen tuloksia on helppo soveltaa esimerkiksi samankaltaisissa päiväkeskuksissa. Tutkimustamme pystyy mielestämme hyödyntämään myös mielenterveyskuntoutujien asumisen tukipalveluita arvioidessa.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksemme kohdejoukkona olivat pitkään runsaasti päihteitä käyttäneet päihdeongelmaiset. Haastattelimme kaikkiaan yhdeksää Kangaslammin päiväkeskuksen palveluja sekä asumisen tukipalveluja käyttävää asiakasta. Tehdyistä haastatteluista voimme käyttää tutkimuksen aineistona seitsemää haastattelua, kuten aiemmin jo toimme esiin.

Yksi haastateltava oli jo Kangaslammin alueelta poismuuttanut asiakas. Haastateltavista kuusi oli miehiä. Haastateltavien keski-ikä oli 58 vuotta. Kaikki olivat aloittaneet päihteiden käytön jo nuoruusiässä. Haastattelu ajankohtana osa haastateltavista kertoi, että he eivät käytä alkoholia lainkaan. Suurin osa haastateltavista kertoi käyttävänsä edelleen runsaasti alkoholia. Muita päihteitä, tupakkaa lukuun ottamatta, ei kukaan heistä enää käytä. Haastateltavat olivat asuneet jo pitkään Kangaslammissa. Asumisjaksojen pituudet vaihtelivat neljästä viiteentoista vuoteen. Osalla asumishistoria Kangaslammissa oli yhtäjaksoinen ja osalla se koostui useammasta eri asumiskerrasta. Haastateltavista osa oli sitä mieltä, että he eivät ole olleet missään elämänsä vaiheessa asunnottomia, koska aina oli löytynyt katto pään päälle. Osa haastateltavista mielsi olleensa asunnoton majaillessaan ystäviensä luona vailla omaa asuntoa.

Haastateltavat eivät mieltäneet sukulaisiaan omaksi tukiverkostokseen, mutta pitivät heihin säännöllisesti yhteyttä. Valtaosalla haastateltavista ei ollut omia lapsia. Osalle haastateltavista ystävät toimivat apuna asioiden hoidossa. Osa haastateltavista kertoi saavansa apua arkiaskareisiin läheisiltä.

Ei oo läheisistä tukiverkostoo, eikä siinä mielessä myöskään rasiteverkostoo.

Suurin osa haastateltavien sukulaisista asui muualla päin Suomea tai ulkomailla. Haastatteluajankohtana kukaan haastateltavista ei elänyt parisuhteessa. Moni heistä kertoi parisuhteensa kariutuneen päihteiden käytön takia.

5.1 Toimintakyky ja sitä tukevat palvelut

Haastateltavien perussairauksia emme tutkimuksessa selvittäneet, mutta joitain toimintakykyyn vaikuttavia sairauksia tuli ilmi haastateltavien kertomana. Osalla haastateltavista oli ongelmia liikkumisen kanssa ja he käyttivät liikkumiseensa apuvälineenä joko rollaattoria tai pyörätuolia. Haastateltavat eivät itse kokeneet toimintakykyään

huonoksi. Kukaan ei hoitanut asiointejaan enää täysin itsenäisesti, kuitenkin arkias-kareista he pyrkivät hoitamaan ne, mihin pystyivät. Arkielämän sujumiseksi monet tehtävät on annettu ulkopuolisten tahojen hoidettaviksi, esimerkiksi siivous ja raha-asioiden hoito. Lähes kaikki tarvitsivat kyyditysapua sekä muistuttelua asioiden hoi-tamisesta. Moni haastateltu kertoi muistinsa heikenneen. Heidän oli vaikeaa muistaa sovittuja tapaamisia ja menoja. He pitivät tärkeänä, että ohjaaja muistuttaa sovituista asioista.

Multa ruppee muisti pettämään, minun pittää kuule joka paikka on niitä lappuja täynnä kuule, joka oamu tarkistaa, että mittee sitä tänä päivänä piti. – – Siihen on niin paljo tullu luottamaan, että ne hoituu ja varsinki ohjaaja muistuttaa.

Eräs haastateltava totesi päihteiden käytön vaikuttaneen heikentävästi liikuntaky-kyynsä ja toinen haastateltavista kertoi sen aiheuttaneen painon nousua. Osa haas-tateltavista myönsi päihteiden käytön vaikuttaneen toimintakykyynsä siten, että asiat jäivät hoitamatta. Esimerkiksi sovittuja tapaamisia joudutaan perumaan ja siirtämään myöhempään ajankohtaan. Muutama haastateltava oli sitä mieltä, ettei päihteiden käyttö ole vaikuttanut heidän toimintakykyynsä lainkaan. Toimintakyky oli heidän mie-lestään luonnostaan heikentynyt iän myötä. Joku haastateltavista kertoi toimintaky-kyynsä oman kokemuksensa mukaan paranevan hänen käyttäessään päihteitä. Lähes jokainen haastateltu piti Kangaslammin yhteisön toimintakykyä heikkona. Runsaan päihteiden käytön nähtiin vaikeuttavan esimerkiksi joidenkin yhteisön jäsenten ravin-non saantia.

Henkilökohtainen hygienia hoidettiin itsenäisesti tai avustettuna. Haastateltavien asunnoissa oli peseytymismahdollisuus ja muutamat käyttivät mahdollisuutta myös saunomiseen saunavuorollaan. Asunnon perussiisteydestä huolehdittiin pääsääntöi-sesti itsenäisesti, mutta melkein kaikilla haastateltavilla kävi ulkopuolinen siivouspal-velu hoitamassa viikkosiivouksen sekä suursiivouksen ikkunanpesuineen. Vaatehuol-lon haastateltavat hoitivat melko itsenäisesti. Osa haastateltavista käytti päiväkes-kuksen tarjoamaa mahdollisuutta pyykinpesuun. Ohjaaja auttoi haastateltavia tarvit-taessa vaateostosten tekemisessä.

Pääasiallinen toimeentulo haastateltavilla oli heidän saamansa eläke. Tutkimuksessa ei käynyt ilmi, oliko eläke työkyvyttömyyseläkettä vai vanhuuseläkettä. Muutama haastateltava kertoi hoitavansa raha-asiansa edelleen itsenäisesti. Yleensä raha-asioiden hoidosta vastasi edunvalvoja tai sosiaalitoimi välitystilillä. Haasteltavat koki-

vat raha-asoiden asianmukaisen hoidon tärkeäksi. Edunvalvonnan tai välitystilin avustamana hoidettiin tärkeät menot, kuten vuokra ja ruokakustannukset. Pari haastateltavaa toi esille sen, että laskut jäisivät hoitamatta, mikäli rahat kokonaisuudessaan tulisivat suoraan omalle tilille. He myönsivät, että rahat tulisi käytettyä päihteisiin, kuten aiemmin oli tapahtunut.

Ni tietennihän minä hullu nostin kaikki aina kerralla, ja niin kai ne kerralla männii.

5.2 Päiväkeskuksen tarjoamat palvelut asumisen tukena

Jokainen haastateltava totesi, että päiväkeskus toimintoinen on erittäin tärkeä paikka ja ilman sitä olisi vaikea tulla toimeen. Päiväkeskuksen palveluista tutuimpia olivat ne, joita haastateltavat itse käyttivät. Osa haastateltavista ruokaili lähes päivittäin päiväkeskuksella ja osalle ruoka toimitettiin kotiin. Päiväkeskukselta saatavan ruoan lisäksi muutama haastateltu kertoi laittavansa ruokaa myös kotona. Haastateltavat pitivät hyvänä asiana mahdollisuutta ostaa ruoka laskulle. Useimmat haastateltavista kävivät päiväkeskuksella kahvilla, lukemassa lehtiä ja tapaamassa tuttuja.

Mahdollisuutta peseytyä päiväkeskuksella käytti pari haastateltavaa. Haastateltavista melkein kaikki pesivät pyykkinsä päiväkeskuksella. Osa haastateltavista pesi pikku-pyykkiä myös kotona. Päiväkeskuksen puhelinta käyttivät asioimiseen kaikki haastateltavat.

Tämä on kyllä semmoinen henkireikä. Täytyy arvostaa varsin pitkälle. Tämä pittää niin kuin sitä ideata mielessä, että koitetaan olla ryyppäämättä.

Melkein kaikki haastateltavat osallistuivat mielellään päiväkeskuksen järjestämiin retkiin ja tilaisuuksiin. Heidän osallistumistaan retkille lisäsi niiden edullinen hinta. Retkiin ja muihin tilaisuuksiin osallistuivat enemmän ne, jotka pääsivät liikkumaan omatoimisesti. Liikuntarajoitteiset haastateltavat eivät halunneet olla vaivaksi kenellekään, joten he eivät juuri osallistuneet tapahtumiin, joissa tarvitsivat avustajaa.

– – varsinnii nuo huonojalakaset ku ylleesä eihän ne piäse tuoltakaan omasta pömpelistään tulemaan jos ei joku mää hakemaan.

Päiväkeskuksen säännöt olivat kaikilla haastateltavilla hyvin tiedossa ja niitä pidettiin tarpeellisina sekä asiallisina. Päihteetön asiointi päiväkeskuksella oli haastateltavien

mielestä tärkein sääntö. Päiväkeskuksen sääntöjen takia työntekijät joutuivat toisinaan rajoittamaan asiakkaita, mutta se ymmärrettiin työnkuvaan kuuluvaksi. Muutama haastateltava koki, että kohtelu ja sääntöjen noudattaminen eivät kuitenkaan ole olleet kaikkia asiakkaita kohtaan tasapuolista.

5.3 Haastateltavien toiveita päiväkeskuksen toiminnalle

Haastateltavat kertoivat, että työntekijät olivat kysyneet heidän mielipidettään ja toiveitaan päiväkeskuksen toiminnasta. Osa koki pystyvänsä vaikuttamaan päiväkeskuksen toimintaan. Toisten mielestä heidän mielipiteitään ei huomioitu tarpeeksi.

Oon minä joskus ehottanut, enkä minä siitä tykkee pahoo, jos se ei mee perille asti, mutta sanonut kuitenkin, että kääpikö oisko mahdollista semmosta.

Päiväkeskuksen asiakaspalveluun ja henkilökuntaan oltiin melko tyytyväisiä. Työntekijöitä kuvailtiin positiivisiksi ja heitä pidettiin inhimillisinä. Useimmat haastateltavat kokivat henkilökunnan vaihtuvuuden hyvänä asiana, sillä siten tapasi uusia ihmisiä. Muutama haastateltava toivoi henkilökunnalla olevan enemmän aikaa keskustella asiakkaiden kanssa.

– – niillä on aina niin mahoton kiire, ruuankin kun tuovat niin nakkaavat pöydälle ja heti lähtevät.

Henkilökunnan kanssa tultiin helposti toimeen, mutta toivottiin, että heidän kanssaan voisi keskustella syvällisemmin erilaisista asioista. Muutama toivoi myös, että Pysäkillä olisi enemmän sosiaali- ja terveysalan koulutuksen saanutta henkilökuntaa tukityöllistettyjen lisäksi. Osa haastatelluista kaipasi enemmän mahdollisuuksia ammatilliseen keskusteluun työntekijöiden kanssa.

Haastateltavien mielestä päiväkeskuksen palveluita oli tarjolla sopivasti. Osa toivoi enemmän yhteistä tekemistä, esimerkiksi yhteisiä liikuntahetkiä. Eräs haastateltavista toivoi vanhojen ideoiden ottamista uudelleen käyttöön. Asiointia rajoittavana tekijänä päiväkeskuksella haastateltavat kokivat asiakas vessan puutteen. Liikuntarajoitteiset haastateltavat kertoivat, että heidän on vaikea pyytää apua henkilökunnalta osallistukseen yhteiseen toimintaan. Henkilökunnalta toivottiin suurempaa motivaatiota tarjota apuaan liikkumiseen.

5.4 Asumisen tukipalvelut itsenäisen asumisen tukena

Asumisen tukipalveluista tärkeimpänä pidettiin kyydityspalvelua, jota käytettiin esimerkiksi virastoissa asioimiseen. Kyydityspalvelu on merkittävää Kangaslammin sijainti ja haastateltavien toimintakyky huomioiden. Muutama haastateltava käytti kyyditysapua kaupassa ja apteekissa asioimiseen. Osalle ruokatarvikkeet ja lääkkeet toimitettiin kotiin. Erilaisten lomakkeiden ja hakemusten täyttämiseen tarvittiin apua pääsääntöisesti aina, sillä haastateltavat kokivat ne erittäin vaikeaselkoisiksi.

Ku ehhän minä ku minä oon niin paljon tyhmä ni minä en tajua mittee ne kysymykset ies merkihtöö.

Useampi haastateltu toi esiin, että he tarvitsevat apua lähes kaikkeen asioimiseen sen vuoksi, että avustaja ymmärtää saadun informaation heitä paremmin. Lääkärin vastaanotollekin toivottiin ohjaajaa mukaan, ikään kuin tulkiksi. Tärkeät asiat jäivät haastateltavilta usein hoitamatta ja he tarvitsivat jonkun muistuttamaan, huolehtimaan sekä kulkemaan mukana asioita hoitamassa.

– – vaan oikeestaan luotan parempii, kun ohjaaja on minun mukana, niin se aina paremmin onnistuu. Niin sitten jos se ottaa sen asian, niin se viep sen perille asti.

Asumisen tukipalvelut ovat henkilöityneet Kangaslammin päiväkeskuksen toiminnanohjaajaan. Tämä ilmeni tekemistämme haastatteluista. Kaikki haastateltavat kiittelivät hänen ammatillisuuttaan ja luotettavuuttaan. Heidän mukaansa ammatillisuutta kuvasivat asiakkaiden hyvä ja tasapuolinen kohtelu, kohtelias käytös sekä asioiden loppuun saattaminen. Haastateltavat kokivat, että toiminnanohjaajalla oli aina aikaa heidän asioidensa hoitamiseen sekä tukena olemiseen. Haastateltavat pitivät tärkeänä asiana, että palveluiden saannin jatkuvuus oli turvattu. Vakinaisen henkilön lomaajat olivat hoituneet heidän mielestään hyvin ja sovitut asiat oli toimitettu tuolloin sijaisen avustuksella.

Haastateltavat pitivät asumisen tukipalveluita tarpeellisina ja totesivat, etteivät pärjäisi ilman niitä. He olivat erittäin tyytyväisiä tarjottuihin palveluihin ja kokivat palveluiden vastanneen muuttuneisiin tarpeisiin. Palveluita pidettiin joustavina, koska ne olivat aina vastanneet haastateltavien sen hetkistä toimintakykyä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksestamme ilmeni selkeästi, että Kangaslammilla asuvat päihdeongelmaiset tarvitsevat päiväkeskuksen palveluja sekä asumisen tukipalveluja pystyäkseen asumaan itsenäisesti. Haastatellessamme jo Kangaslammilta poismuuttaneita asiakkaita huomasimme, kuinka tärkeänä he edelleen pitivät saamiaan palveluita. Haastateltavat ilmaisivat, kuinka merkityksellisenä pitivät saamaansa apua ja tukea, että pois muutto Kangaslammilta mahdollistui. Ilman näitä palveluja monet asiat jäisivät heiltä hoitamatta ja näin ollen monen asiakkaan toimintakyky alenisi entisestään. Siten asiakkaat tarvitsisivat yhä enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, kuten sairaaloiden vuodeosastoja. Päiväkeskustoiminta ja asumisen tukipalvelut ovat edullisempi vaihtoehto päihdeongelmaisten auttamiseksi kuin laitoshoido. Tämä asia kävi ilmi myös tutkimuksemme kohderyhmään verrattavissa olevaan asiakasryhmään kohdistuneessa selvityksessä. Äskettäin julkaistiin Varkauden kaupungin ja ASPA Palvelut Oy:n tekemä selvitys mielenterveyskuntoutujien tuetun asumisen kustannusvaikutuksista. Selvityksestä ilmeni, että tuettu asuminen vähentää kuntoutujien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä sekä niistä aiheutuvia kustannuksia ja sillä on myös merkitystä asiakkaiden elämänlaatuun. (Karlsson 2011.)

Kangaslammien päiväkeskuksen toiminta ja asumisen tukipalvelut ovat erityisen tärkeitä asiakkaiden elämänlaadun parantamiseksi. Ylä-Savon SOTE:n aikuissosiaalityön esimies Outi Heusala (2011) toteaa haastattelussa Kangaslammien rivitaloyhteisön olevan joillekin asiakkaille mahdollisuus. Sieltä hänen mukaansa asiakkaat saavat tarvittavat palvelut sekä kontrollin, valvonnan ja sosiaalisen tuen. Kangaslampi mahdollistaa monelle asiakkaalle normaalimman ja heidän mittapuullaan parempilaatuisen elämän. Saman huomion teimme omassa tutkimuksessamme. Esimerkiksi ilman päiväkeskukselta saatavaa edullista ruokaa monen asiakkaan ruokahuolto jäisi hoitamatta. Ruoan toimittaminen asiakkaan kotiin turvaa ravinnon saannin myös päihtyneenä. Ruoan ostaminen laskulle mahdollistaa jokapäiväisen aterian myös rahattomalta. Jokapäiväisen ravinnon saanti ylläpitää omalta osaltaan päihteiden käyttäjien toimintakykyä ja yleistä terveydentilaa.

Päiväkeskuksen tarjoamat mahdollisuudet esimerkiksi pyykinpesuun ja puhelimen käyttöön vähentävät henkilökohtaisia taloudellisia menoja. Monellakaan ei olisi vara ostaa pyykinpesukonetta, jolloin osa henkilökohtaista hygieniaa jäisi hoitamatta. Heillä on mahdollisuus pestä tai pesettää vaatteensa päiväkeskuksella pientä korvausta vastaan. Päiväkeskuksen puhelimen käyttö mahdollistaa esimerkiksi viranomaisasioiden hoidon. Näin asiakkaalla ei tarvitse olla käytössään omaa puhelinta. Kohde-

joukko huomioiden puhelimen omistaminen ja ylläpitäminen voivat olla haasteellisia. Rahapulassa puhelin tulee helposti myytyä ja puhelinlaskut jäävät hoitamatta.

Haastateltavat, jotka pääsivät käymään päiväkeskuksella, pitivät tärkeinä päivittäisinä toimintoina lehtien lukemista ja toisten seurassa kahvittelua. Kaikilla ei ole mahdollisuutta tilata päivän lehteä kotiin. Tutkimusta tehdessä kävi ilmi, että asiakkaat pitivät tärkeänä paikallisten uutisten seuraamista. Merkittävä asia oli myös kuulumisien vaihto kahvilla käyvien alueen ulkopuolisten ihmisten kanssa.

Tutkimuksen mukaan päiväkeskuksella on tärkeä rooli sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Päihteiden käyttäjien huonon minäkuvan takia heidän on vaikeaa luoda uusia ystävyys-suhteita. Teoriakirjallisuudesta esiin noussut päihdeongelmaisten syrjäytyminen ja siitä johtuva yksinäisyys ilmenivät myös meille haastateltuja tehdessämme. Haastateltavat kokivat itsensä yksinäisiksi selvin päin ollessaan. Kaikilla ei ole ystäviä, joiden seurassa voi viettää aikaa päihteettömänä. Päihtyneenä heillä oli seuranaan muita päihteiden käyttäjiä, mutta se ei poistanut heidän yksinäisyyden tunnettaan. Päihteiden käytön vuoksi monellakaan ei ole kykyä luoda uusia ihmissuhteita. Päihdeongelmaisen eletty elämä vastoinikäymisineen on murentanut heidän itsetuntoaan. Tämäkin osaltaan vaikeuttaa ihmissuhteiden luomista ja ylläpitämistä. Päiväkeskus tarjoaa mahdollisuuden päihteettömään yhdessä oloon tuomittamalla päihteiden käyttäjää. Heille on tärkeää saada vahvistavia ja myönteisiä kokemuksia kanssakäymisestä toisten ihmisten kanssa. Aikaisemmat kokemukset huonosta tai alentavasta kohtelusta saavat heidät kaihtamaan sosiaalista kanssakäymistä etenkin viranomaisten kanssa.

Tutkimusta tehdessämme kävi ilmi, että monet asiakkaat pitivät päiväkeskuksen ja asumisen tukipalveluiden myötä syntyvää kontrollia hyvänä. Ajoittain levoton asuinalue aiheuttaa asiakkaissa turvattomuuden tunnetta. Tämän vuoksi toiminnanohjaajan ja muiden työntekijöiden huolenpito sekä kontrolli lisäävät asiakkaiden turvallisuuden tunnetta.

Tukipalveluihin kuuluva asioimisapu on ensiarvoisen merkittävää Kangaslammin asukkailla. Viranomaisten näkökulmastakin asiakkaiden saama asioimisapu on erittäin tärkeää. Tämä kävi ilmi tekemästämme sosiaalityöntekijä Niina Sutisen (2011) haastattelusta. Hän kertoi, että Kangaslammin ohjaaja on kontaktihenkilö asiakaskunnan tavoittamisessa. Asiakkaat tulevat yleensä heille varatuille ajoille, koska ohjaaja on paljon mukana arjessa auttaen ja muistuttaen heitä. Sosiaalityöntekijöillä ei ole mahdollisuutta käyttää työaikaasi asiakkaiden etsimiseen. Akuutissa aiheessa sosiaalityön-

tekijä voi olla yhteydessä Kangaslammin ohjaajaan, jolla on varmin tieto asiakkaasta. Ohjaaja voi lähteä selvittämään asiaa asiakkaan kanssa. Päihteiden käytön vuoksi asiakkaiden on vaikeaa hoitaa asioitaan itsenäisesti.

Erilaisten hakemusten ja kaavakkeiden täyttäminen on hankalaa. Kysymykset voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä ja täytyy osata hankkia hakemuksiin tarvittavat liitteet. Haastateltavat arvostivat sitä, että voivat kääntyä ohjaajan puoleen hakemuksia täyttäessään. Monestikaan asiakkaat eivät tiedä omia oikeuksiaan tai etuuksia, joita voivat hakea. Ohjaaja toimii näissä tilanteissa palveluohjaajana neuvoen ja ohjaten asiakasta palveluiden piiriin.

Kyydityspalvelut mahdollistavat asiakkaiden pääsyn palveluiden äärelle. Se on heille edullisin vaihtoehto päästä toimittamaan asioita. Samalla, kun ohjaaja kyyditsee asiakkaita, hän voi olla tukena asioinneissa. Ohjaajan läsnäolo luo turvallisuuden tunnetta asiakkaalle, samalla hän voi toimia kuuntelijana ja tiedon välittäjänä. Kyydityspalvelua ei pysty käyttämään päihteiden hankintaan, joten se edesauttaa selvänä pysymistä ainakin sen hetken. Kyydityspalvelun turvin asiakkaat saavat esimerkiksi tarvitsemiaan ruokatarvikkeita ja lääkkeitä.

7 POHDINTA

Päihteiden käyttö aiheuttaa monenlaisia ongelmia suoraan tai välillisesti lähes meille kaikille. Päihteiden käyttö lisää sairastavuutta ja pahentaa monien sairauksien oireita sekä on suomalaisen aikuisväestön suurin ennenaikaiseen kuolemaan johtava tekijä. Päihteiden käyttö aiheuttaa erilaisten kustannusten lisääntymistä esimerkiksi järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa sekä lastensuojelussa.

Opinnäytetyömme tuo lisää tietoa päiväkeskuksen toimintojen ja asumisen tukipalveluiden merkityksestä päihdeongelmaisten itsenäiseen asumiseen. Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, kuinka tärkeää on panostaa tämänkaltaisiin avohuollon tukimuotoihin. Melko pienillä kustannuksilla parannetaan päihdeongelmaisten elämänlaatua huomattavasti ja lisätään heidän omaa elämänhallintakykyään. Pienillä konkreettisilla teoilla pystytään auttamaan ja tukemaan asiakkaita heidän arjessaan. Haastateltavat olivat hyvin tyytyväisiä nykyisiin palveluihin ja toivoivat niiden pysyvän ennallaan. Kangaslammin päiväkeskus pystyy hyödyntämään opinnäytetyötämme tuodessaan esiin tarjoamiensa palveluiden tärkeyttä päihdeongelmaisten parissa työskennellessä. Opinnäytetyössämme nousevat hyvin esille kohderyhmän omat kokemukset tarjotuista palveluista.

Opinnäytetyön tekeminen oli kaiken kaikkiaan antoisaa, mutta haasteellista. Meitä molempia kiinnosti tehdä opinnäytetyö, jonka aiheena olisi joko mielenterveys- tai päihdetyö. Aluksi opinnäytetyö tuntui etenevän rivakasti, sillä löysimme aiheen ja toimeksiantajan helposti. Tutkimussuunnitelman saimme tehtyä keväällä 2011 ja pääsimme tekemään haastatteluita kesän aikana melko nopeassa aikataulussa. Pitkä työharjoittelu aiheutti aikataulujen yhteensovittamisessa hankaluuksia ja näin ollen emme päässeet tekemään opinnäytetyötämme säännöllisesti. Etenkin aineiston analysointi eri vaiheineen vei paljon aikaa.

Haastattelujen tekeminen oli opettavainen kokemus. Kohderyhmä huomioiden meillä oli erilaisia ennakkokäsityksiä haastattelujen sujumisen suhteen. Olimme varautuneet siihen, että sovitut haastatteluajat peruuntuvat haastateltavien päihteiden käytön vuoksi. Näin ei kuitenkaan käynyt kertaakaan. Haastateltavien suhtautuminen meihin oli erittäin myönteistä ja meidät kutsuttiin käymään uudelleenkin. Kohdejoukon yksinäisyys ja puhumisen tarve kävivät ilmi hyvin selkeästi. Käytyjen keskustelujen pohjalta huomasimme, kuinka tärkeää heille olisi saada keskustella ammattihenkilön kanssa. Huomasimme haastattelujen edetessä, että olimme itsekin oppineet haastat-

telutekniikasta erilaisia asioita. Haastattelussa on tärkeää lukea ihmisen sanatontakin viestintää. Haastatteluista tuli sitä helpompia, mitä enemmän niitä teki.

Haastatteluja tehdessämme huomasimme, kuinka jotkut haastateltavat kielsivät tai ainakin vähättelivät päihdeongelmaansa ja sen aiheuttamia haittoja. Tästä huolimatta he kuitenkin näkivät päihteiden aikaan saamat ongelmat Kangaslammin rivitaloyhteisössä. Osalle päihdeongelmasta puhuminen oli vaikeaa ja he halusivat vaihtaa aihetta tai edetä nopeammin haastattelussa. Osalla sanaton viestintä kertoi aiheesta puhumisen vaikeudesta. Yksi haastattelu keskeytyi sen vuoksi, ettei haastateltava halunnut keskustella lainkaan päihteiden käytön vaikutuksesta omaan toimintakykyynsä. Osa kertoi hyvin avoimesti päihteiden käytöstään ja he vaikuttivat olevan sinut itsensä kanssa. Joidenkin puheista sai sellaisen käsityksen, että heidän päihteiden käyttönsä oli muiden ihmisten aikaan saamaa. He olivat sitä mieltä, että esimerkiksi viranomaiset olivat toiminnallaan lisänneet heidän päihteiden käyttöään. Tämä kertoi mielestämme sitä, että toisinaan on helpompi syyttää muita ongelmistaan ja välttää siten omaa vastuuta tilanteestaan.

Tekniikka toi oman haasteensa tutkimukseemme. Emme osanneet varautua nauhurin pattereiden loppumiseen kesken ensimmäisen haastattelun. Huomasimme vasta haastattelun päätyttyä, että nauhuri ei ollut nauhoittanut haastattelua. Tämä oli mielestämme suuri vahinko, koska emme voineet käyttää hyvää materiaalia sisällönanalyysin aineistona. Litterointivaiheessa paljastui nauhureiden huono äänentoisto. Tämän vuoksi litterointiin kului paljon aikaa ja jouduimme käymään nauhat läpi moneen kertaan. Joidenkin haastateltavien hiljainen puheääni ja murre myös vaikeuttivat litterointia. Seuraavalla kerralla osaamme tarkastaa laitteet useampaan kertaan ja tutustua paremmin laitteiden käyttöominaisuuksiin testaamalla niitä paremmin ennakkoon.

Aineiston analysointivaiheessa huomasimme, että meidän olisi pitänyt avata joitakin käsitteitä enemmän ja yrittää vielä yksinkertaistaa kysymyksiä. Meillä itsellämmekin sekoittuivat hieman asumisen tukipalvelut ja päiväkeskuksen toiminnot, joten ei ihme että ne sekoittuivat myös haastateltavien mielessä. Haastattelussa yritimme tehdä paljon avoimia kysymyksiä, mutta saimme joihinkin kysymyksiin hyvin suppeita vastauksia. Usein vastaukset lähtivät rönsyilemään muihin aiheisiin ja tästä huomasimme haastateltavien suuren puhumisen tarpeen.

Teoriakirjallisuutta päihdetyöstä ja -ongelmasta löytyy runsaasti. Suuressa osassa kirjallisuutta oli kuitenkin tutkimuksemme aiheeseen nähden erilainen näkökulma. Kirjallisuutta löytyi paljon etenkin nuorten ennalta ehkäisevästä päihdetyöstä tai päih-

dekuntoutuksesta. Tutkimuksemme kohdejoukko ei kuulu kumpaankaan näistä ryhmistä, eikä monellakaan ole tarkoitus raitistua. Materiaalia haittoja vähentävään työhön tai päihdeongelmaisen tilanteen pitämiseksi ennallaan löytyi niukemmin.

Yhteistyö opinnäytetyön tekijöiden kesken sujui todella hyvin. Molemmat osallistuivat prosessin kaikkiin vaiheisiin, joten olimme koko ajan tietoisia opinnäytetyön etenemisestä. Pyrimme työskentelemään mahdollisimman paljon yhdessä, sillä huomasimme jatkuvasta keskinäisestä reflektoinnista olevan hyötyä myös oman ymmärryksen lisäämisessä. Erilaisten ja välillä toisistaan poikkeavien näkökulmien huomioiminen ja pohtiminen ovat lisänneet ammatillista kasvuamme. Toisinaan oli tehtäviä jaettava myös itsenäisesti työstettäväksi ja nekin hoituivat aikataulussa. Molemmat ovat olleet hyvin sitoutuneita opinnäytetyön tekoon ja jakaneet yhteisen näkemyksen siitä, millainen opinnäytetyö valmistuessaan on. Olemme saaneet ohjausta prosessin eri vaiheissa, mistä on ollut hyötyä työn eteenpäin saattamiseksi. Meitä on kannustettu ja tuettu ja olemme siten saaneet voimia muiden velvollisuuksien ohessa työstää opinnäytetyötä eteenpäin ja saattaa se viimein valmiiksi. Eteemme ei tullut missään vaiheessa suurempia ongelmia, sillä valmistelimme työtämme vaihe vaiheelta hyvin ennakoon.

Päihdeongelmaisten on vaikeaa huolehtia itsestään, jos joku ei ole ikään kuin ”katsomassa” heidän peräänsä. Monillakaan ei ole ystäviä tai sukulaisia, jotka voisivat tai edes haluaisivat huolehtia heistä. Monesti sukulaisuhteet ovat katkenneet pitkään jatkuneen päihteiden käytön vuoksi. He tarvitsevat rinnalla kulkijan, johon he voivat turvautua pahan paikan eteen tullessa. Pysäkin tarjoama palveluohjaus tuo näiden ihmisten elämään säännöllisyyttä ja turvaa. Tutkimuksen tekemisen jälkeen pystyimme toteamaan saman, kuin mitä teoriakirjallisuudestakin ilmeni. Päihdeongelmaiset tarvitsevat tukea asumiseensa sekä asioidensa hoitoon. Vain siten saattaa itsenäinen asuminen normaalissa vuokra-asunnossa onnistua.

Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi se, muuttuuko tai kasvaako Pysäkki ry:n rooli päihdehuollon palveluntuottajana Ylä-Savon alueella Koljonvirran psykiatrisen sairaalan tulevien muutosten toteutuessa. Mietimme myös olisiko eri toimijoiden mahdollista tehdä enemmän yhteistyötä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien itsenäisen asumisen tukemiseksi. Avohuollon tukipalveluiden kehittäminen sekä yhteistyömuotojen selvittäminen vastaamaan muuttuvia tarpeita voisivat olla mahdollisia uusia opinnäyteaiheita.

LÄHTEET

Aalto, M. 2010. Alkoholien ongelmakäyttö. Teoksessa Seppä, K., Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.). *Alkoholiriippuvuus*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 7–16.

Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Gruenewald, P., Hill, L., Holder, H., Homel, R., Österberg, E., Rehm, J., Room, R. & Rossow, I. 2003. *Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and public policy*. Norfolk: Biddles Ltd.

Heinonen, J. 1997. *Tukiasuminen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heimonen, P. 2007a. Päihdetyön päiväkeskustoiminta yhteiskunnassamme. Teoksessa Heimonen, P. (toim.). *Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 9–16.

Heimonen, P. 2007b. Päiväkeskustoiminnan lähtökohtia. Teoksessa Heimonen, P. (toim.). *Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 17–21.

Heimonen, P. 2007c. Palveluohjaus päiväkeskuksen työmuotona. Teoksessa Heimonen, P. (toim.). *Päiväkeskus mahdollisuutena. Opas päihdetyön päiväkeskustoiminnan kehittämiseen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 59–61.

Heusala, Outi 2011. Aikuissosiaalityön esimies. Haastattelu. 2011. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Iisalmi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Holmberg, J. 2010. *Päihderiippuvuudesta elämähallintaan*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Holopainen, A. 2009. *Päihdeiden sekakäyttö* [verkkodokumentti]. Päihdelinkki [viitattu 25.4.2011]. Saatavissa: <http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/113-monipaihteisyys>

Hynynen, R. 2005. Taustaa. Teoksessa Hynynen, R. (toim.). *Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista*. Helsinki: Edita Prima Oy, 7–8.

Järveläinen, M., Kauranen, M. & Repo, M. 2005. *Kangaslammin Pysäkin yhteisön asiakkaiden kokemuksia asuinpaikasta, terveydestä sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeista*. Iisalmi: Savonia-ammattikorkeakoulu, hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kananen, J. 2010. *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Karjalainen, J. 2010. Lainrikkajat asunto-työllisyyspolitiikan reunalla. Teoksessa Hänninen, S., Palola, E. & Kaivonurmi, M. (toim.). *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa*. Helsinki: Yliopistopaino, 138–161.

Karlsson, I. 2011. Mielenterveyskuntoutujien tuetun asumisen kustannusvaikuttavuuden selvitys [verkkodokumentti]. ASPA [viitattu 18.2.2012]. Saatavissa: <http://aspapalvelut.fi/sites/default/files/Mielenterveys selvitys.pdf>

Koski-Jännes, A. 2008. Johdanto. Itsemääräämisteoria ja muutosmotivaatio. Teoksessa Koski-Jännes, A., Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.) *Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 7–15.

Lappalainen-Lehto, R., Romu, M.-L. & Taskinen, M. 2008. *Haasteena päihteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita*. Helsinki: WSOY Oppimateriaali Oy.

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. *Asunnottomuuden monet kasvot*. Ympäristöministeriö 3/2008. Helsinki: Edita Prima Oy

Levo, T. & Myllymäki, E. 2011. Työelämälähtöiset prosessikoulutukset työikäisten ja toimintamallien juurtumisen välineenä. Yhteenveto. Teoksessa Levo, T. & Viljanen, M. (toim.). *Pilotoinnista perustyöhön. Ikääntyneiden päihdetyötä juurruttamassa*. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy, 107–111.

Levo, T. & Viljanen, M. 2011. Kehittämistyössä korostuneet lähtökohdat ja näkökulmat. Sosiaalinen kuntoutus. Teoksessa Levo, T. & Viljanen, M. (toim.). *Pilotoinnista perustyöhön. Ikääntyneiden päihdetyötä juurruttamassa*. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy, 11–16.

Liukkonen, M. & Feirikki, E. 2009. *Arjen palapeli. Palveluohjaus korvaushoidon tukena*. Opas. Savion kirjapaino Oy.

Manninen, M. & Tuori, T. 2005. A-klinikkasäätiön tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, R. (toim.). *Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista*. Helsinki: Edita Prima Oy, 9–26.

Narumo, R. 2006. *Voiko kuntoutumista ohjata? – Ohjaava työote mielenterveystyössä*. Pori: Kehitys Oy.

Nykkyy, T., Heino, T., Myllymäki, E. & Rinne, T. 2010. *Ikääntyminen ja päihteet. Ammatillisia kohtaamisia arjessa*. Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Paasu, J. 2005. Mielenterveyskuntoutujien tuettua asuminen ja asumista tukevat palvelut pääkaupunkiseudulla ja Lohjalla. Teoksessa Hynynen, R. (toim.). *Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista*. Helsinki: Edita Prima Oy, 27–52.

Partanen, A., Moring, J., Nordling, E. & Bergman, V. (toim.). 2010. Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Suunnitelmasta toimeenpanoon vuonna 2009 [verkkójulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 5.3.2012]. Saatavissa: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/53837d85-321b-4694-90ad-a2332abaea71>

Partanen, Riikka 2010. Toiminnanohjaaja. Palaveri 12.10.2010. Kangaslammin päiväkeskus, Iisalmi.

Pettinen, M. 2010. *Tuettu asuminen. Asukkaiden kokemuksia ja näkemyksiä* [verkkójulkaisu]. Mikkeli: Mikkelin Ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Opin näytetyö [viitattu 10.2.2012]. Saatavissa: <http://www.suojakoti.fi/wp-content/uploads/2011/05/Tuettu-asuminen-Opinn%C3%A4yte-Pettinen.pdf>

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41 [verkkodokumentti]. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 29.3.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=p%C3%A4ihdehuolto>

- Päiväkeskus Pysäkki ry. 2009. Tukiasuminen [verkkodokumentti] [viitattu 8.3.2011]. Saatavissa: <http://www.paivakeskuspysakki.fi/index.php/tukiasuminen/kangaslampi>
- Päiväkeskus Pysäkki ry. 2011. *Kehittämissuunnitelma 2011–2013. Toimintakertomus vuodelta 2010.*
- Raitasalo, K. 2008. *Informal Social Control of Drinking. Finland in the Light of International Comparison.* Vaajakoski: Gummerus Printing.
- Rintala, J. 2010. läkkäiden alkoholin käyttö. läkkään henkilön alkoholiriippuvuuden hoito. Teoksessa Seppä, K., Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.) *Alkoholiriippuvuus.* Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 119–124.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *Litterointi* [verkkojulkaisu]. Tampereen yliopisto [viitattu 3.4.2011]. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html
- Salmi, V. 2006. *Asumalla kuntoon? Kuntoutuskäsitteen ulottuvuuksia asumispalveluissa.* Helsinki: ASPA -julkaisuja 2.
- Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710 [verkkodokumentti]. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 29.3.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuolto>
- Sosiaaliportti. 2010. *Päihdetyön päiväkeskus; lähipalveluina toteutettavaa arjen tukea ja aktivointia* [verkkodokumentti]. THL [viitattu 11.2.2012] Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyakaytanto/kuvaus/?Practicelid=4217a197-42f8-46e4-9eae-6c1675b2845b>
- Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. *Palveluohjaus portti itsenäiseen elämään.* Helsinki: Picaset Oy.
- SMT. 2002. Päihdepalvelujen laatusuositukset [verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. [viitattu 6.2.2012]. Saatavissa: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/paihdepalvelu/paihdepalv.pdf>

STM. 2009. *Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015* [verkkajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys 2009:3 [viitattu 8.3.2010]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7175.pdf

Sutinen, Niina 2011. Sosiaalityöntekijä. Haastattelu. 2011. Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä. Iisalmi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6., uudistettu laitos. Latvia: Livonia Print.

Teemahaastattelurunko

TAUSTATIEDOT

- ikä
- sukupuoli
- päihteiden käytön historia
- elämänhistoria (tukiverkostot -> läheiset, viranomaiset, yhteisö joudutaan avaamaan haastateltavalle, mitä tukiverkosto tarkoittaa)
- asumishistoria

TOIMINTAKYKY

- millaiseksi koet oman toimintakykysi?
  - o arkiaskareet (siivous, ruoan laitto, kaupassa asiointi)
  - o mikäli käytössä on siivouspalvelu, mistä se sai alkunsa?
  - o liikuntakyky
  - o hygienia
- kyky asioiden hoitamiseen
  - o miten hoidat raha-asiat? (itsenäisesti, edunvalvoja, välitystili)
  - o miten hoidat asioinnin virastoissa/lääkärissä? (itsenäisesti, avustettuna)
- miten päihteiden käyttö on vaikuttanut toimintakykyysi?

PÄIVÄKESKUS

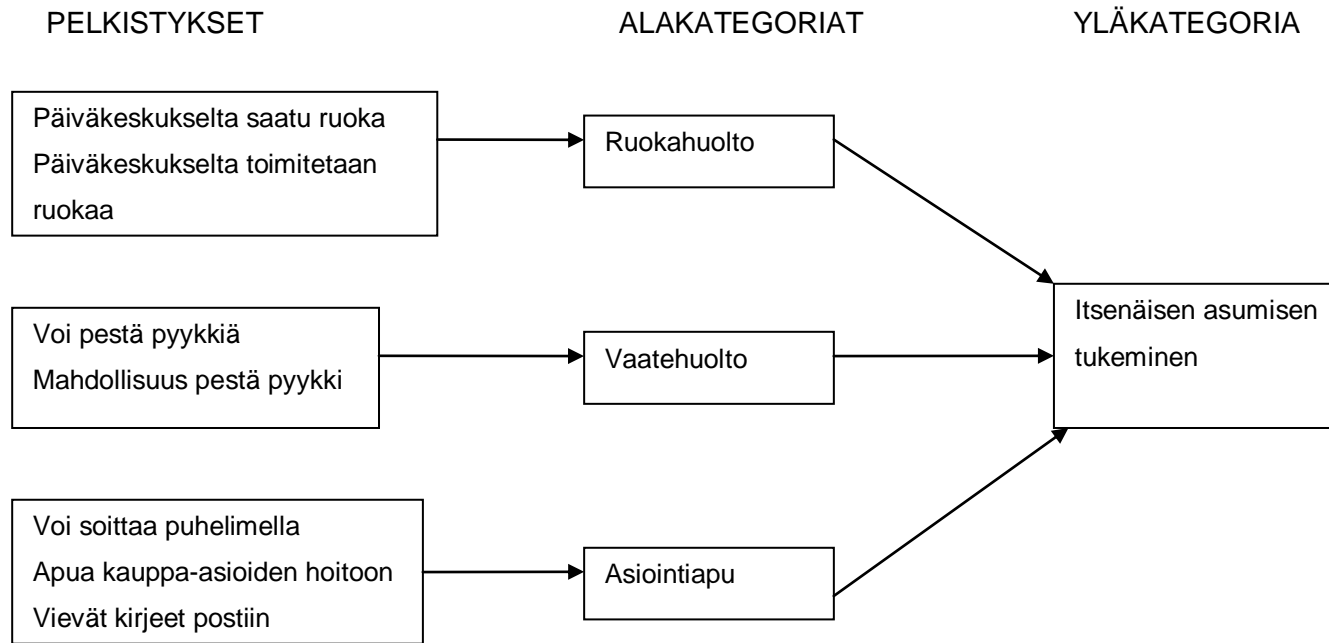
- mitä palveluja Kangaslammin päiväkeskus tarjoaa?
- millaisia sääntöjä päiväkeskuksella on ja mitä mieltä olet niistä?
- mitä päiväkeskuksen palveluja käytät ja miten usein? (ruoka, pyykinpesu, puhelin, keskustelu, yhdessä olo)
- osallistutko päiväkeskuksen tarjoamiin yhteisiin tilaisuuksiin/tapahtumiin? (retket, talkoot, leiritoiminta, bingo, keilaus jne..)
- järjestetäänkö yhteisiä tilaisuuksia/tapahtumia sopivasti, mitä toivoisit lisättävän?
- pystytkö vaikuttamaan päiväkeskuksen tarjoamiin palveluihin?
- mitä toivoisit päiväkeskuksen tarjoamilta palveluilta?
- mitä jos päiväkeskusta ei olisi? vaikuttaisiko se itsenäiseen asumiseen?
- millaiseksi koet päiväkeskuksen asiakaspalvelun?
- risut ja ruusut

TUKIPALVELUT

- mitä asumisen tukipalveluja saat, miten paljon ja vastaavatko ne tarkoitustaan? (avataan, mitä asumisen tukipalvelut tarkoittavat, asiointiapu, puhelin, hakemusten täyttämisen)
- saatko tukea asumiseen/elämönhallintaan muualta, millaista? (avataan haastateltaville, ei tarkoita asumistukea vaan esimerkiksi kotisairaanhoidon, kotipalvelua, siivousapua, edunvalvoja, sosiaalitoimi, sukulainen, tuttava)
- onko tuen tarve muuttunut Kangaslammin asumisen aikana ja miten? onko tarpeisiin vastattu?
- oletko kaivannut jotain muuta tukea asumiseesi/elämäsi?
- mitä jos tukipalveluita ei olisi lainkaan tarjolla?
- millaiseksi koet Kangaslammin tukipalveluiden asiakaspalvelun? millaista on ohjaus ja vuorovaikutus?

Haluatko sanoa vielä jotain erityistä?

ESIMERKKI SISÄLLÖNANALYYSTÄ

Päiväkeskus Pysäkki ry

OTE PÖYTÄKIRJASTA 2/2011
hallituksen kokous**Aika** Keskiviikko 2.3.2011, klo. 16.00.**Paikka** Keskustan päiväkeskus

Osallistujat	Seppo Niskanen	puheenjohtaja
	Ritva Mustonen <i>poissa</i>	jäsen
	Erkki Lahtinen <i>poissa</i>	jäsen
	Pertti Jäppinen	jäsen
	Mervi Lappalainen	jäsen
	Timo Halonen saapui klo.16.15	jäsen
	Anne-Maarit Rönkkö	varajäsen
	Susanna Siponen <i>poissa</i>	varajäsen
	Petri Karhu poistui klo. 16.20	varajäsen
	Eeva-Mari Penttonen	toiminnanjohtaja
	Ester Halonen	Sonkajärven päiväkeskus
	Riikka Partanen	Kangaslammin päiväkeskus
	Kaisa Ollikainen <i>poissa</i>	Vieremän päiväkeskus
	Timo Saarela	Iisalmen keskustan päiväkeskus
	Jenni Alanen	sosionomi-opiskelija
	Markus Kauppinen	sosionomi-opiskelija

10 Kokouksen avaus.
Päätös: Puheenjohtaja avasi kokouksen klo.16.00

11 Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus.
Päätös: Todettiin.

16 **Opiskelijoiden tutkimuslupahakemukset.**

Savonia ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Tea Toiviainen ja Tuula Pääkkönen ovat hakeneet tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä, jonka tarkoituksena on perustaa tukiasukkaille oma vertaistukiryhmä. Ryhmän tavoitteena on mm. asukkaiden elämänhallinnan lisääntyminen.

Savonia ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Jonna Juutistenaho ja Mia Lindi ovat hakeneet tutkimuslupaa opinnäytetyöhönsä, jonka tarkoituksena on selvittää, kuinka asumisen tuki ja Kangaslammin päiväkeskuksen palvelut ovat tukeneet alueen asukkaiden itsenäistä asumista ja elämänhallintaa.

Päätös: Hyväksyttiin opiskelijoiden tutkimuslupahakemukset.

- 18 Seuraavasta hallituksen kokouksesta ja yhdistyksen kevätkokouksesta sopiminen sekä kokouksen päättäminen.

Päätös: Seuraava hallituksen kokous pidetään tiistaina 29.3.2011, klo. 16.00 ja yhdistyksen kevätkokous klo. 17.00. Paikkana keskustan päivä-keskus. Puheenjohtaja päätti kokouksen klo. 16.56.

Seppo Niskanen
puheenjohtaja

Eeva-Mari Penttonen
sihteeri

Tervehdys Savonia ammattikorkeakoulusta!

Olemme kaksi sosiaalialan opiskelijaa ja teemme opinnäytetyötä Päiväkeskus Pysäkki ry:n Kangaslammin päiväkeskukselle. Tutkimme Kangaslammin päiväkeskuksen toimintaa ja asumisen tukipalveluita itsenäisen asumisen tukena. Opinnäytetyössämme tahdomme tuoda asiakkaan äänen kuuluviin. Tutkimukseen osallistuvilla on mahdollisuus kertoa omia kokemuksiaan käyttämistään Kangaslammin päiväkeskuksen palveluista sekä saamistaan asumisen tukipalveluista.

Tiedonkeruu tapahtuu henkilökohtaisilla haastatteluilla, jotka nauhoitetaan. Jokainen haastatellaan yksitellen etukäteen sovitussa paikassa. Haastattelut ja niistä saatava materiaali ovat luottamuksellisia, eikä haastateltavan henkilöllisyys ilmene valmiista raportista. Haastattelumateriaali säilytetään ja hävitetään asianmukaisesti.

Kiitämme kiinnostuksestanne ja toivomme teidän osallistuvan tutkimukseemme.

Haastatteluajankohdasta voit sopia Riikka Partasen kanssa jolta saat myös tarvittaessa lisätietoja asiasta.

Ystävällisin terveisin,

Jonna Juutistenaho ja Mia Lindi

